

של"ח וידיעת הארץ

תיכון שמעון בן צבי - גבעתיים

שנת לימודים תשס"ח ותשס"ט

לשימוש פנימי בלבד

דרך ארץ בדרכי הארץ

המקצוע של"ח ידיעת הארץ שונה משאר המקצועות שאתה לומד בבית הספר.

זאת משום שמרכז הפעילות הוא **בשדה**, מחוץ לכותלי בית הספר.

התוכנית בנויה מסדרה של סדנאות. כל סדנה מכילה מספר שיעורים בכיתה ויום סיור בשדה.

התכנית ממוקדת באזור ובנושא מוגדר – בכיתה וגם בשדה.

בחוברת זו תמצא את הפעילויות שמיועדות לכיתה.

היא מהווה חלק מקלסר שבו תרכז גם את מה שלמדת בשדה, בכל אחת מהסדנאות.

מה יוצא לכם מזה?

בלימודי ארץ ישראל תצאו משגרת בית-הספר. תנשמו אוויר צח, תיהנו מיופייה של ארצנו, תכלו יחד עם החברים שלכם בחיק הטבע

בלימודי ארץ ישראל תרכשו מיומנויות של מטייל עצמאי!

לכך נועדו שתי הסדנאות הראשונות:

באחת תרכשו מיומנויות של התמצאות

בלימודי ארץ ישראל תכירו את הארץ!

באמצעות הסדנאות תחצו את הארץ לרוחב,

ותכירו הלכה למעשה את תבנית נופ המולדת,

המורכב משלוש רצועות: הבקע ממטולה- אילת

בלימודי ארץ ישראל תתחזק "הישראליות" שלכם

הכרת הארץ היא תשתית להבנת הקשר בין עם ישראל

לארץ ישראל, להבנה של המציאות בה אנו חיים,

ולעמידה על האתגרים שמציאות זו מציבה לפנינו.

לכן בכל אחת מהסדנאות ההכרות עם חבל ארץ מובילה

לסוגיה חשובה לחיים כאן בארץ,

זאת מתוך כוונה מוצהרת להביא אתכם לידי

התלבטות וגיבוש עמדה ערכית בסוגיות אלה

אז שיהיה לכם כייף, מעניין,

מועיל ומעורר מחשבה!!!

צוות מורי ידיעת הארץ

דרישות המקצוע:

1. קלסר + חוברת עבודה לתלמיד.
2. הכנת שיעורי בית ומטלות אחרות.
3. השתתפות חובה בסדורים!
4. הסדורים הם חלק בלתי נפרד מתוכנית הלימודים, לכן נחשבים ליום לימודים רגיל.
4. בכל סיור נדרש התלמיד להגיש דו"ח סיור, שהינו חלק בלתי נפרד מהציון.
5. בחנים

תוכנית של"ח וידיעת האץ תשע"ג

סדנא	תוכן כללי	יעד הסיור
גיחה	הקמת מאהלים, מתקנים, בישולי שדה כשהמטרה: אחריות הדדית, עזרה לזולת, יצירת דבר עצמאי וחוויה.	אתר קק"ל נס הרים על כר "מסר חוזר בנפרד.
נופאדם לו"ז לסיור: 8:00 יציאה 14:30 חזרה:	הכרת תיאורית הנופאדם, המדברת על נוף הבנוי בשלושה רבדים התלויים זה על גבי זה: פיזי, ביוטי ואנושי. ועל מעמדו הכפול של האדם	תל אפק
ההר כערש האומה לו"ז לסיור: 8:00 יציאה 15:00 חזרה:	ההר כאזור שאוכלס ברצף הדורות, התנחלות בני ישראל בהר לעומת הציונות המתחדשת במישור החוף. חקלאות מדרגות חקלאיות, מעיינות, צומח, חי, מעמד שטחי יו"ש.	סטף
המהפך הציוני במישור החוף לו"ז לסיור: 8:00 יציאה 14:30 חזרה:	מישור החוף על מרכיביו הפיזיים, ביוטיים ובעיקר אנושי: על המהפך שעבר מאזור ביצות וקדחת, ללב הפועם של המדינה.	תל אביב
הבקע גבול שלום	בקע אילת מטולה המשתרע לכל אורכה של הארץ באגפה המרכזי. נעסוק על דרך היווצרות הבקע, הכנרת כמשאב לאומי, ים המלח, הירדן הסכם השלום עם ירדן ועוד.	במסגרת הטיול השנתי * פירוט על כר יבוא בהמשך
אחריותנו על הארץ לו"ז לסיור: 8:00 יציאה 14:30 חזרה:	בסדנא זו נחקור את נושא האחריות כפי שהשתקף בפעילויות במהלך השנה וכפי שהוא מופיע בחיי היום יום שלנו כפרטים וכחברה. כששיאה הוא התרומה לחברה שמסביבנו.	קבוצת שילר- איסוף מזון ונווט ביער חולדה.

**** יתכנו שינויים בתאריכי הסיורים עקב מזג-האוויר, או סיבות אחרות**

***מצ"ב אישור הורים נא לחתום ולהחזירו למורה עד שבועיים מיום קבלתו.**

הורים יקרים שלום רב.

השנה ילמדו תלמידי שכבת ט' את לימודי השל"ח (שדה, לאום, חברה). מטרת לימודי של"ח היא טיפוח אהבת הארץ, הגברת הזיקה והקשר לארץ-ישראל, לימוד עברת ומורשתה של ישראל.

במסגרת הלימודים ייערך אחת לשבוע שיעור פורמלי בכיתה, ואחת לחודש וחצי עד חודשיים יצאו התלמידים לסיור (יום שדה) מחוץ לכותלי בית-הספר, ברחבי הארץ.

- לכל ימי הסיור יצאו התלמידים מבית-הספר בליווי מורי השל"ח ובתום הסיור יחזרו לבית-הספר בהסעה מאורגנת. בהתאם להנחיות משרד החינוך, לא תתאפשרנה הורדת תלמידים שלא בבית הספר. כל הסיורים מתואמים ומאובטחים בהתאם להנחיות חדר מצב ומנהלת הטיולים של משרד החינוך.

• לכל הסיורים התלמידים חייבים להצטייד בפרטים הבאים:

- ✓ ליטר וחצי מים, גם בימי החורף.
- ✓ כובע סגור המכסה את כל הראש, גם בימי החורף.
- ✓ נעלי הליכה נוחות וסגורות, רצוי גבוהות.
- ✓ תלבושת בית הספר
- ✓ כלי כתיבה
- ✓ מזון למשך היום.
- ✓ תרופות אישיות / משאף לנזקקים.
- לימי שדה בהם יידרש ציוד נוסף תימסר הודעה מראש.
- תלמיד שלא יביא את כל הציוד הנדרש, לא יצא ליום השדה.
 - ✓ ימי השדה הם חלק בלתי נפרד מתוכנית הלימודים וההשתתפות בהם היא חובה. תלמיד שייעדר מיום שדה, מכל סיבה שהיא, יתבקש להכין עבודה בנושא יום השדה לצורך השלמת החומר הנלמד, ולהביא אישור וריס/רפואי המצדיק את היעדרותו. כמו כן היעדרות מסיורים תגרור פגיעה בציין.
 - ✓ ההגעה לבית הספר בבוקר יום השדה הנה לשעה הראשונה כמו ליום לימודים רגיל.
 - ✓ בימי החורף ימי השדה במסגרת מקצוע של"ח מתקיימים כמתוכנן. במידה ומזג האוויר אינו מאפשר הליכה בשטח פתוח מוצאים אנו מסלול חלופי המוגן מרוח ומגשם.
 - ✓ יש לוודא כי בנכם/בתכם ילבשו בבוקר יום השדה תלבושת בית ספר מלאה ומעיל.
 - ✓ למרות מזג האוויר החורפי, חובה להצטייד בכובע ו- 1.5 ליטר מים.
 - ✓ בבוקר גשום על התלמיד להביא, בנוסף לציוד של"ח, תיק ובו ספרים ומחברות על-פי מערכת השעות. הדבר נחוץ במידה שמזג האוויר סוער במיוחד ומחייב את ביטולו של יום השדה.
 - ✓ נא מלאו את הספח המצורף והחזירו אותו בהקדם לביה"ס.
 - ✓ ללא אישור זה בנכם/בתכם לא יוכל/תוכל לצאת לימי השדה.
 - ✓ האישור תקף לכל סיורי השל"ח במהלך השנה.
 - ✓ על כל פעילות של"ח נוספת אשר אינה מפורטת בחוזר זה, תימסר הודעה בנפרד.

בברכת שנה טובה ופורייה

צוות מורי ידיעת הארץ

אל הנהלת בית-הספר תיכון שמעון בן צבי

אשור השתתפות בימי שדה במסגרת מקצוע של"ח וידיעת הארץ

מאת: הורי התלמיד/ה _____ כיתה _____

הנני מאשר/ת כי קראתי את החוזר הנ"ל, ואני מאשר/ת את יציאת בני/ בתי לסיורים היומיים אשר יערכו בשנת הלימודים במסגרת פעילות השל"ח וידיעת הארץ ביה"ס.

אין לבני/בתי מגבלות רפואיות ואחרות המונעות את השתתפותו/ה בסיורים.

במידה ויש מגבלות רפואיות יש לצרף אישור רפואי.

תאור המגבלה: _____

כמו- כן, ידוע לי כי ייתכנו שינויים בתאריכי הסיורים בשל שינוי מזג-האוויר או סיבות אחרות.

תאריך

חתימת ההורים

המש"צים-מובילי של"ח צעירים

השנה ידריכו אתכם בימי השדה ובפעילויות נוספות מדריכי של"ח צעירים, בוגרי קורס מש"צים.

המש"צים הם חלק מצוות השל"ח ומשולבים בהפעלת התכנית.

המש"צים מנחים את התלמידים בביצוע משימות, מובילים פעילויות מגוונות בשדה, ויוזמים בבית הספר פעולות להכרת הארץ ואהבתה.

פעילות המש"צים מגלמת את מטרת השל"ח: טיפוח מנהיגות ומימוש עצמי.

אז אם גם אתה רוצה להנהיג? רוצה להדריך? רוצה להשפיע? רוצה להיות IN ?

רוצה ליהנות מעשייה למען אחרים? למענך?

אם אתה מאלו שתמיד ראשונים , מאלו שנכונים תמיד לעזור ולתרום,

מאלו שהם תמיד עם ראש גדול...

אם אתה חושב/ת שלהדריך טיול זה כיף...

אנחנו נשמח להציג את מועמדותך לקורס מש"צים בכיתה ט' המתקיים במהלך השנה ובקיץ. קורס זה נחשב לאחד מקורסי העילית בתחומי ההדרכה , הטופוגרפיה והמחנאות.

חשוב:

- השתתפות בשיעורים ובימי השדה.
- דוגמה אישית בהתנהגות חיובית.
- הובלה ומנהיגות.
- תרומה לסביבה ולחברים.

אם כל אלה מצויים בך – אתה תהיה מועמד/ת לצאת לקורס מש"צים.

כמו כן, אם אתה מעוניין להיות מש"צ הנך חייב/ת להשתתף במהלך השנה (בכיתה ט) ובאופן קבוע בפרויקט פרחי מש"צים אשר יתקיים אחת לשבועיים בבית"ס בשעות אחה"צ. פרויקט זה נועד להכשירך לקראת היציאה לקורס עצמו.

פנה אלינו

צוות השל"ח וידיעת הארץ.

שיעור 1: ברור ערכים

תרמיל הערכים שלי

הרעיון המרכזי: בשיעור זה נברר מהם הערכים המשמעותיים ביותר בעיניך, מה תפקיד הערכים בחיי היום יום שלך ומה משמעותם של ערכים אלה לקיומה של החברה.

ישר אישי	שמירת מצוות	עצמאות	דוגמה אישית
חברות	חיים בארץ	מחויבות	חמלה
חריצות	תרומה לקהילה	כסף	יוזמה
אמת	שלום	שוויון	פתיחות
הגנה על המולדת	שימוש בשפה העברית	הישגיות	דבקות במטרה
ציות לחוקי המדינה	סובלנות	שימור מורשת	אהבת הארץ
קיום הבטחות	אהבת המולדת	שייכות	התמדה
חופש/חירות	נאמנות	עבודה	ויתור
אחריות	קיום טקסים דתיים	עקביות	נחישות
שייכות לעם	הגשמה עצמית	קבלת השונה	משפחה
הצלחה (בלימודים, בעבודה, בכסף)	שותפות	שמירת טבע	דאגה לזולת
אמונה באלוהים	סלחנות	מעורבות חברתית	כבוד
ערבות הדדית	הסתפקות במועט	מנהיגות	מסירות
פטריטיות	קיום הבטחות	ייחודיות	חברתיות
רגישות	אכפתיות	מצוינות	הגינות
אחר:	אחר:	אחר:	אחר:

"אחי, אחריות זה הכי של"ח"

רעיון מרכזי: הרעיון המרכזי: הערך אחריות הוא הערך המוביל של של"ח, בשיעור זה נברר את המושג אחריות, נדון במצבים בחיי היום יום בהם אתה נפגש עם אחריות, במצבים בהם אתה לוקח אחריות, וכיצד לקחת האחריות משפיעה עליך ועל סביבתך.

התבוננו בתמונות ומלאו את הטבלה:

- א. תארו את האירוע בכל תמונה (ציינו ליד כל הסבר את מס' התמונה).
 ב. מיינו את התמונות ושבצו בטבלה בהתאם לתחומים: שדה, לאום, חברה.
 ג. ציינו בטבלה מי משפיע ומי מושפע.
 ד. כתבו את מסקנה שלכם ביחס לערך "אחריות":

מתוך הטבלה עולה כי:

המסר הערכי הוא:

שדה	משפיע	מושפע	לאום	משפיע	מושפע	חברה	משפיע	מושפע
תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:		
תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:		
תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:		
תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:		
תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:			תמונה מס': ____ תיאור:		

נספח 2: תמונות מציגות "אחריות"

2

1

4

3

6

5

8

7

10

9

11

12

13

מפת ארץ-ישראל

"אנחנו על המפה ונשארים על המפה" (טל ברודי 1976)

הכרת מפת ארץ ישראל חיונית לטיפוח הזיקה ותחושת השייכות לארץ.

בשעור זה נעשה הכרות עם מפת א"י ונאתר בה תופעות נופאדם.

מפת ארץ ישראל היא אמצעי בסיסי להכרת הארץ. המפגש של התלמיד עם מפת ארץ ישראל ועם תופעות נופאדם בהיבטים של משפיע מושפע אשר משתקפות במפה, יסייעו להצגת המפה ככלי עבודה בסיסי במעשה השל"ח.

בשיעור הקודם למדנו כי האדם מושפע מהסובב (של"ח*) ומשפיע עליו לכן אחריות היא ערך קיומי.

בשיעור הזה נכיר תופעות נופאדם* של משפיע ומושפע כפי שמשקפות במפת הארץ.

בשיעור הבא נאתר תופעות נופאדם של משפיע ומושפע בסיפורי התנ"ך.

מושגי יסוד

תופעות נופאדם: תופעה שאפשר לאתר בנוף ואשר משפיעה על האדם ומושפעת ממנו.

דוגמה לתופעת נופאדם: הבולענים בים המלח (ירידת המפלס כתוצאה ניצול המים למטרות אנושיות גורמת לפעירת בולענים שמפריעים לחיים בחוף ים המלח – שימוש בתנ"ך פרשת קורח ועדתו)

חבל ארץ גיאוגרפי: אזור טבעי המוגדר ע"י מאפיינים הייחודיים לאזור בהיבטים אלו: צורות נוף, אקלים, צמחיה, קרקעות.

אתור במפה:

גבולות הארץ, החבלים: ההר המזרחי- רמה"ג והחרמון, הגליל, ההר המרכזי-יהודה ושומרון, מישור החוף, הנגב, מקווי המים, ערים מרכזיות, היישוב בו אני חי.

****של"ח" –** הסובב הטבעי והאנושי בו אנו חיים ואשר כולל את השדה- הטבע,

הלאום – המדינה ורצף הדורות הלאומי, והחברה בישראל.

תרגיל: מי הן שכנותי

1. לפניך מפה מדינית (אילמת) של ארצות המזרח התיכון.
- א. סמן על המפה את המדינות השכנות: מצרים, ירדן, סוריה, לבנון.
- ב. סמן על המפה את מדינות האזור: ערב הסעודית, עיראק, אירן, תורכיה.
- ג. רשום את ערי הבירה של מדינות אלו.

הידעת את הארץ?

מטרות השיעור: להכיר את מפת ארץ ישראל ולהבחין בחלוקה לשלוש רצועות האורך.

לסמן על המפה ערים מרכזיות.

ללמוד לשרטט את מפת ארץ ישראל.

• □ תרגיל: היכרות עם מפת ארץ ישראל

בעמוד הבא מפה אילמת של ארץ ישראל (מפה ללא נתונים כתובים).

סמן על המפה:

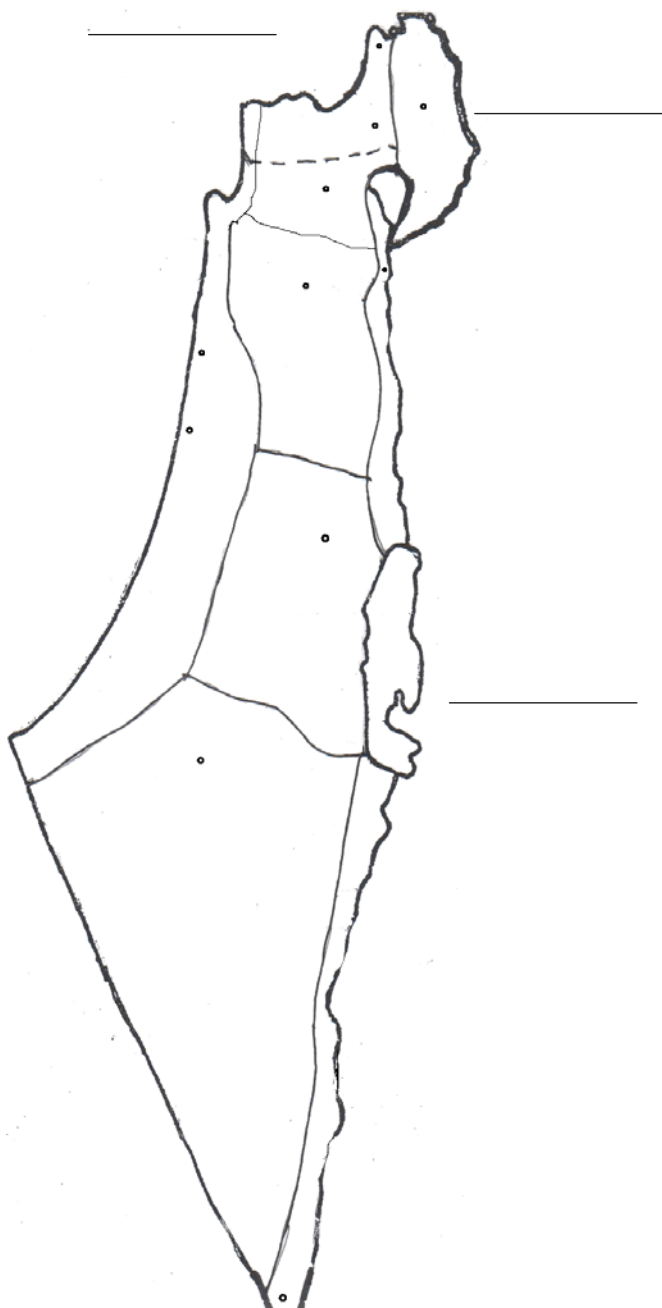
א. את הימים והימות (הים התיכון, הכינרת, ים המלח ומפרץ אילת) בתחומי הארץ וגבולותיה.

ב. את הארצות השכנות: מצרים, ירדן, סוריה ולבנון.

ג. אתר ורשום את שלוש רצועות האורך: מישור החוף, שדרת ההר והבקע במקום הנכון על מפה.

ד. סמן על המפה את הערים: ירושלים, תל-אביב, חיפה, קריית שמונה, טבריה, באר שבע ואילת.

כדי לבצע את המשימה, העזר במפת ארץ ישראל שברשותך.

ישובים בארץ ישראל

א. מתח קו בין ההגדרה לתשובה הנכונה של כל מקום בארץ
ב. מקם את המקומות שהופיעו בצד ימין של הטבלה במפה בעמוד הקודם

<u>מקום בארץ</u>	<u>הגדרה</u>	<u>תשובה</u>
קרית שמונה	1. ע"ש מי נקראת קרית שמונה 2. סוג הטיל שירו הלבנונים על ק"ש 3. מבצע שלום הגליל פרץ ב... 4. היישוב הכי צפוני באצבע הגליל	1. 1982 2. מטולה 3. קטישה 4. גיבורי תל חי
קצרין	1. ההר הגבוה ביותר בארץ ישראל 2. עדה בגולן שיש להם דת סודית 3. מקום בו התקיים קרב מפורסם בגולן 4. שמו העברי של נחל החצבאני	1. דרוזים 2. שניר 3. חרמון 4. עמק הבכא
צפת	1. הר גבוה סמוך לצפת 2. שם נוסף שניתן לעיר 3. מאכל מפורסם קשור לצפת 4. מצפת צופים על ימה מדהימה...	1. גבינה צפתית 2. עיר המקובלים 3. מירון 4. כנרת
טבריה	1. מספרים כי הלך על הכנרת 2. ע"ש מי נקראת העיר טבריה 3. משוררת מפורסמת שקבורה בכנרת 4. מצוק המשקיף על הכנרת	1. נעמי שמר 2. ארבל 3. טיבריוס הקיסר 4. ישו
עפולה	1. כביש המוליך לעפולה 2. תעשייה שעפולה מתפרסמת בה 3. שופט בתנ"ך שניהל קרבות בעמק יזרעאל 4. הרגה את סיסרא באוהל 5. רכס בו נפלו שאול ויהונתן	1. גרעינים 2. כביש הסרגל 3. גדעון 4. יעל 5. הגלבע
חיפה	1. דת לה מקדש יפייפה בחיפה 2. עיר דרוזית גדולה בכרמל 3. עיר צפונית לחיפה קרויה ע"ש משורר לאומי 4. בנחל מערות נמצאו ממצאים של...	1. קרית ביאליק 2. האדם הקדמון 3. דליית אל כרמל 4. הבהאיים
חדרה	1. בית חולים בחדרה ע"ש רופא מפרסם... 2. הנחל הצפוני ביותר בשרון 3. חדרה בערבית...	1. ירוק 2. חדרה 3. הלל יפה
תל אביב	1. שכונה שיצאה ראשונה מן החומות 2. שמו של התיאטרון הלאומי 3. שדה התעופה בצפון העיר 4. היכל הכדורסל נמצא בשכונת... 5. ראש העיר הראשון של ת"א 6. ת"א על שום...	1. שדה דוב 2. יד אליהו 3. הבימה 4. ספרו של הרצל אלטניולנד 5. מאיר דיזינגוף

1. הצנחנים 2. טדי קולק 3. הר הבית 4. דוד המלך 5. משכנות שאננים	1. המקום הקדוש ביותר לעם היהודי 2. כבשו את העיר העתיקה בששת הימים 3. השכונה הראשונה מחוץ לחומות... 4. אצטדיון הכדורגל נקרא ע"ש... 5. קבור בהר ציון 6. שער בו נכנסו הצנחנים	ירושלים
1. סורוקה 2. גמל 3. שבע הבארות שבנה אברהם אבינו 4. רהט	1. על שם מה נקראת בירת הנגב 2. איך נקרא בית החולים בעיר 3. העיר הבדואית הגדולה בישראל 4. בע"ח המאופיין לאיזור	באר שבע
1. ערד 2. שביל הנחש 3. הקנאים 4. קומראן 5. יוסף בן מתתיהו 6. אלעזר בן יאיר	1. מפקד מצדה בזמן המרד 2. תיעד את מהלך הגבורה 3. כיצד נקרא השביל העולה למצדה 4. העיר הקרובה ביותר למצדה 5. הכת אליה השתייכו אנשי מצדה 6. מקום מציאת המגילות הגנוזות	מצדה
1. אלפקות 2. המכתש הגדול 3. והקטן 3. שדה בוקר	1. שני מכתשים בנוסף למכתש רמון... 2. מקום קבורתו של דוד בן גוריון 3. במצפה רמון ישנה חווה לגידול...	מצפה רמון
1. הים האדום 2. אום רשרש 3. דגל הדיו	1. שמה הקודם של אילת 2. מה הניפו באילת בזמן כיבוש העיר 3. ים סוף נקרא גם...	אילת

מכלול נופאדם

נופאדם בתנ"ך

"התנ"ך זורח באור עצמו" (דוד בן גוריון*)

מסר ערכי

תיאור הבריאה ממחיש את תלותי בטבע לעצם קיומי - "דע שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך" (מדרש רבה קהלת פרשה ז, א, י"ג).

רעיון מרכזי

התנ"ך הוא תרומתו החשובה של עם ישראל לתרבות ולערכי המוסר של החברה המערבית. סיפורי התנ"ך מתרחשים בארץ ישראל, הטיול בשבילי הארץ מפגיש אותנו עם סיפורי התנ"ך וגיבוריו – אבותינו. התנ"ך הוא מעין אלבום תמונות משפחתי של כל אחד מאיתנו והוא ילווה את לימודי השל"ח בכיתה ובשדה.

העיון בפרק א' בספר בראשית המתאר את בריאת העולם, מאפשר להבחין בקבוצות הבריאה (הקבוצה הפיסית, הטבעית והאנושית). בין הקבוצות הללו מתקיים סדר מסוים, כשהקריטריון לסדר הוא התלות הקיומית: ככל שקבוצה נבראה מוקדם יותר כך היא מושפעת יותר ותלויה פחות בקבוצות אחרות לקיומה. ככל שקבוצה נבראה מאוחר יותר, יש לה כוח להשפיע אך התלות שלה בקבוצות אחרות גדלה.

קישור:

בשיעור הקודם: הכרנו תופעות נופאדם של משפיע ומושפע כפי שבאות לידי ביטוי במפת הארץ. **בשיעור הזה:** נפגוש בתנ"ך, תרומתו החשובה של העם היהודי לתרבות האנושית, ונכיר תופעות של משפיע ומושפע כפי שבאות לביטוי בתנ"ך.

מושגי יסוד:

הרובד הפיסי: קבוצת פרטי נוף של טבע דומם כגון הסלעים, האויר, המים וכו'

הרובד הביוטי: פרטי הנוף שיש בהם חיים כמו הצמחים ובעלי החיים

הרובד האנושי: האדם ופרטי הנוף שהוא יצר

תלות קיומית: צורך שבלעדיו אין קיום: האדם לא יוכל להתקיים ללא אויר לנשימה

השפעה: היכולת לשנות: הפחתת הפליטה של מכוניות תשפר את איכות האויר שאנו

נושמים. הזרמת שפכים לנחל תהפוך את מימיו לבלתי ראויים לשתיה, תגרום להכחדת בעלי חיים וצמחים.

קבוצות הנוף במקורותינו

בתרגיל הבא ננתח, על פי שיטת נופאדם, את הפרק הראשון בספר בראשית.

מפרק זה ננסה להבין איזה היגיון יש בבריאה וכיצד היגיון זה קשור לחלוקה לקבוצות הנוף.

קראו היטב את ההנחיות לפני תחילת העבודה.

לפניכם פרק א' בספר בראשית. כל פסקה מציינת יום בבריאה. חפשו את המידע הנחוץ לכם על מנת למלא את הטבלה על פי מספרי הפסוקים המופיעים בעמודה הראשונה מימין.

ספר בראשית / פרק א'

א בראשית, בראשית, את השמים, ואת הארץ.

ב והארץ, והיתה תהו ובהו, וחשך, על-פני תהום; ורוח אלהים, מרחפת על-פני המים. ג ויאמר אלהים, יהי אור; ויהי-אור. ד וברא אלהים את-האור, כי-טוב; ויבדל אלהים, בין האור ובין החשך. ה ויקרא אלהים לאור יום, ולחשך קרא לילה; ויהי-ערב ויהי-בקר, יום אחד.

ו ויאמר אלהים, יהי רקיע בתוך המים, ויהי מבדיל, בין מים למים. ז ויעש אלהים, את-הרקיע, ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע, ובין המים אשר מעל לרקיע; ויהי-כן. ח ויקרא אלהים לרקיע, שמים; ויהי-ערב ויהי-בקר, יום שני.

ט ויאמר אלהים, יקוו המים מתחת השמים אל-מקום אחד, ותראה, היבשה; ויהי-כן. י ויקרא אלהים ליבשה ארץ, ולמקנה המים קרא ימים; וברא אלהים, כי-טוב. יא ויאמר אלהים, תדשא הארץ דשא עשב וצמר זרע, עץ פרי עשה פרי למיניו, אשר זרעו-בו על-הארץ; ויהי-כן. יב ותוצא הארץ דשא עשב מצריע זרע, למיניהו, ויעץ עשה-פרי אשר זרעו-בו, למיניהו; וברא אלהים, כי-טוב. יג ויהי-ערב ויהי-בקר, יום שלישי.

יד ויאמר אלהים, יהי מארת ברקיע השמים, להבדיל, בין היום ובין הלילה; והיו לאתות ולמועדים, ולשנים. טו והיו למאורות ברקיע השמים, להאיר על-הארץ; ויהי-כן. טז ויעש אלהים, את-שני המאורות הגדלים: את-המאור הגדל, לממשלת היום, ואת-המאור הקטן לממשלת הלילה, ואת הכוכבים. יז ויהיו אתם אלהים, ברקיע השמים, להאיר, על-הארץ. יח ולמשל, ביום ובלילה, ולהבדיל, בין האור ובין החשך; וברא אלהים, כי-טוב. יט ויהי-ערב ויהי-בקר, יום רביעי.

כ ויאמר אלהים--ישקצו המים, שרץ נפש חיה; ועוף יעופף על-הארץ, על-פני רקיע השמים. כא ויברא אלהים, את-התנינים הגדלים; ואת כל-נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למיניהם, ואת כל-עוף כנף למיניהו, וברא אלהים, כי-טוב. כב ויברך אתם אלהים, לאמר: פרו ורבו, ומלאו את-המים בבעלים, והעוף, ירב בארץ. כג ויהי-ערב ויהי-בקר, יום חמישי.

כד ויאמר אלהים, תוצא הארץ נפש חיה למיניה, בהמה ורמש וחיית-ארץ, למיניה; ויהי-כן. כה ויעש אלהים את-חית הארץ למיניה, ואת-הבהמה למיניה, ואת כל-רמש האדמה, למיניהו; וברא אלהים, כי-טוב. כו ויאמר אלהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו; וינידו בדגת הים ובעוף השמים, ובבהמה ובכל-הארץ, ובכל-הרמש, הרמש על-הארץ. כז ויברא אלהים את-האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אתו: זכר ונקבה, ברא אתם.

משימה

1. בעמודה "מה נברא" כתבו מה נברא באותו יום.
2. בעמודות הבאות סמנו ✓ בקבוצה שאליה שייך אותו דבר שנברא באותו יום. (ראו דוגמה ביום הראשון).

יום הבריאה	מה נברא?	טבע דומם	טבע חי וצומח	האדם ומעשיו
יום ראשון (פסוק ב-ה')	אור וחושך	✓		
שני (פסוקים ו'-ח')				
שלישי שלב א' (פסוק ט')				
שלישי שלב ב' (פסוקים י"א-י"ב)				
רביעי	ביום זה נבראו גרמי השמיים (הכוכבים), הנמצאים מחוץ לכדור הארץ, ועל כן לא ניתן לשייך אותם לקבוצה מסוימת.			
חמישי (פסוקים כ'-כ"א)				
שישי שלב א' (פסוקים כ"ד-כ"ה)				
שישי שלב ב' (פסוק כ"ז)				

לאחר שמילאתם את הטבלה בקשו מהמורה לבדוק האם תשובותיכם נכונות, רק לאחר הבדיקה המשיכו וענו על השאלות הבאות:

1. על פי הטבלה, איזו קבוצה נבראה ראשונה? איזו שנייה? איזו שלישית?

ראשונה: _____

שנייה: _____

שלישית: _____

2. **יש סדר בבריאה !** - התבוננו בטבלה והשלימו את המשפט (יש יותר מאפשרות אחת להשלים את המשפט! בחרו את אחת האפשרויות):

לא ניתן היה לברוא את קבוצת ה _____ לפני קבוצת ה _____
מפני ש _____

3. על פי המשפט שהשלמתם בשאלה 2: מהו ההיגיון שבסדר הבריאה? (מדוע הראשון נברא ראשון והאחרון אחרון).

4. לאור ההיגיון שבסדר הבריאה (תשובה לשאלה 3), אילו מההיגדים הבאים נכון, לדעתכם? נמקו את בחירתכם:.

"האדם תלוי בטבע לקיומו" או "הטבע תלוי באדם לקיומו"

מכלול הנופאדם

"הטבע הוא לאדם המרגיש והמכיר, ממש מה שהמים הם לדג"

א.ד. גורדון "האדם והטבע"

מטרת השיעור

התלמיד ירכוש כלים להתבוננות על פי מודל מכלול הנופאדם (רבדים מרכיבים וקשרים).

רעיון מרכזי

הכרת תפיסת מכלול הנופאדם וההבחנה במרכיבים הבונים את הנוף המוחשי של השל"ח מאפשרת לבחון את השפעת מרכיבי הנופאדם על האדם ואת השפעתו עליהם. בשעור תעשה הבחנה במרכיבי הנופאדם השונים מתוך מיונם לשלוש הקבוצות – הקבוצה הפיזית, הקבוצה הביוטית והקבוצה האנושית ובהמשך לזיהוי קשרים של משפיע ומושפע בין מרכיבי הנופאדם השונים מתוך הדגשת האדם כמושפע ומשפיע בנופאדם.

קישור

בשיעור הקודם: פגשנו בתנ"ך כתרומתו החשובה של העם היהודי לתרבות האנושית והכרנו תופעות של משפיע ומושפע כפי שבאות לביטוי בתנ"ך.

בשיעור הזה: נרכוש את הכלים להתבוננות בנופאדם, נכיר את 9 מרכיבי הנופאדם נבין את הקשרים ביניהם ואת ההשפעה ההדדית בין מרכיבי הנופאדם, ונציג את מקומו של האדם כמושפיע ומושפע במכלול הנופאדם בארץ ישראל.

דגש לסיכום השיעור

השפעת האדם על מכלול הנופאדם מובילה למציאות בה אנו חיים.

מושגי יסוד:

מרכיב נוף: פרט בולט בנוף המוחשי המכליל תופעות רבות בעלות מכנה משותף

ומשפיע על פרטי נוף אחרים.

מרכיבי נוף ברובד הפיזי:

1. **תבליט:** צורת פני השטח. כולל הרים, גבעות, עמקים, מישור, צוקים מדרונות וכו'.
2. **מסלע:** החומר המלוכד הבונה את קרום כדור הארץ. כולל את כל סוגי הסלעים.
3. **קרקע:** אדמה – החומר המפורר המכסה את קרום כדור הארץ. כולל את כל סוגי האדמה.
4. **אוויר:** מעטה הגזים של כדור הארץ. כולל: תהליכים ותופעות אטמוספיריות כגון: רוח, עננים, גשם, טל, ערפילים.
5. **מים:** כולל רק מים בנוף מוחשי: מעיינות ומקווי מים כגון נהרות, אגמים, ימים. (אינו כולל מי תהום, מים אחוזים בקרקע, לחות באוויר, מים בצמחים ובעלי חיים)

מרכיבי נוף ברובד הביוט:

1. **צומח:** יצורים חיים נטולי תנועה עצמית, ירוקים ומייצרים את מזונם בכוחות עצמם בתהליך ההטמעה.
2. **בעלי חיים:** יצורים חיים בעלי כושר תנועה.

מרכיבי נוף ברובד האנושי:

1. **שרידי עבר:** שרידי הפעילות של האדם בעבר. כולל: אתרים ארכיאולוגיים והיסטוריים באשר הם.
2. **אדם בהווה:** הביטויים לפעילות האדם בדור הנוכחי בסביבתו המיידית.

מקבוצות נוף לרבדים

סיכום קצר של מה שלמדנו עד כה:

הנוף מורכב מאין ספור פריטים, אותם אנחנו יכולים למיין לשלוש קבוצות עיקריות: _____, _____, ו- _____.

בין הקבוצות הללו יש קשרים, פריט נוף מקבוצה אחת יכול להשפיע על פריט נוף מקבוצה שנייה, ופריט נוף אחד יכול להיות תלוי בפריט נוף אחר.

כדי שנוכל להבין יותר טוב את הקשרים הללו סידרנו את הקבוצות בשכבות וקראנו לכל שכבה כזו "רובד".

רובד – "שכבה, נדבך, שורה של דברים מעל ומתחת שורה אחרת".

מילון אבן שושן

ניתן לצייר את זה כך:

רובד אנושי (האדם ומעשיו)
רובד ביוטי (טבע חי וצומח)
רובד פיסי (טבע דומם)

קיימת חשיבות רבה לסידור של הרבדים.

נסו לחשוב מדוע הרובד הפיסי נמצא למטה, בבסיס הטבלה? מדוע הרובד האנושי נמצא למעלה?

1. לפניכם רשימת פריטים, השייכים לרבדים שונים. מיינו את הפריטים לפני הסדר הנכון של הרבדים:

1	הסדר הנכון	2	הסדר הנכון	3	הסדר הנכון
נחל		קירטון		מכונית	
מערה		אדם קדמון		הים התיכון	
עורך-דין		טרה-רוסה		קטלב	
צמח הקנה		שמיים		מדבר	
סלע גיר		עיר		נשר	
דוכיפת		אלון ואלה		תל ארכיאולוגי	

2. התבוננו ברשימת מרכיבי הנוף, וחשבו על קשרים המתקיימים ביניהם (מה תלוי במה, מה משפיע על מה וכו'). נסחו 4 קשרים כאלה וכתבו אותם בחוברת.

דוגמה – צב ים תלוי בים ובחוף לקיומו, בים הוא חי וצד את טרפו. בחוף הים הצבה (הנקבה) מטילה את ביציה. צב הים שייך למרכיב נוף בעלי חיים. הים שייך למרכיב נוף מים. חוף שייך למרכיב נוף קרקע.

1. _____
- _____
2. _____
- _____
3. _____
- _____
4. _____
- _____

קשרים במכלול נופאדם

קבעו, בכל אחד מן המשפטים הבאים, מהו הגורם המשפיע ומה הגורם המושפע

1. הקרקע נוצרת מסלע, לכן סוג הסלע קובע את סוג הקרקע.
המשפיע: _____ המושפע: _____.
2. על הסלע לרוב הצמחים קשה לגדול, לכן הסלעים חשופים מצמחייה פרט לצמחים בעלי התאמה מיוחדת.
המשפיע: _____ המושפע: _____.
3. המים הם הגורם העיקרי ליצירת קרקע מסלע.
המשפיע: _____ המושפע: _____.
4. אחד המרכיבים החשובים בפוריות הקרקע הוא הזבל האורגני שמקורו בפעילות של בעלי-חיים.
המשפיע: _____ המושפע: _____.
5. האדם מסוגל ליצור מכתש במקום בו היתה גבעה.
המשפיע: _____ המושפע: _____.
6. הרבה פעמים ישוב חדש נבנה על יסוד ישוב עתיק
המשפיע: _____ המושפע: _____.
7. האדם משתמש במקווי מים כנתיב תחבורה
המשפיע: _____ המושפע: _____.
8. האדם לא מתקיים ללא אוויר לנשימה
המשפיע: _____ המושפע: _____.

מיומנויות הטיול

מפות

לשם מה צריך מפה?

את המילה מפה ניתן לחלק לשתי מילים: מה-פה.

קיימים סוגים שונים של מפות, כאשר לכל מפה יש את מטרה משלה, למשל: מפה מדינית, מפת משקעים, מפה פיזית.

טופוגרפיה - מורכבת מהמילה **טופוס**, שפירושה שטח, ומהמילה **גרפיה**, שפירושה רישום. מכאן, פירושה המילה טופוגרפיה הוא רישום פני השטח.

מפה טופוגרפית מתייחסת רק לאזור מסוים ומצומצם, ומתארת את השטח וכל מה שנמצא עליו. המפה מספקת נתונים **מדיקים** בתחום התבליט, התכסית, הכיוונים והמרחקים.

מפה טופוגרפית מורכבת מ-3 מרכיבים: רשת קואורדינטות (קווי אורך ורוחב), תבליט ותכסית.

רשת קואורדינטות: הצטלבות של קווי אורך ורוחב, היוצרת רשת המחלקת את המפה לריבועים שווים.

תכסית: כסות פני השטח (מתוארת ע"י סימנים מוסכמים)

תבליט: תיאור פני השטח, צורות שטח.

קיימים ארבעה כיוונים ראשיים (עם כיוון השעון): צפון, דרום, מזרח, מערב

ובניהם ארבעה כיוונים משניים: צפון-מזרח, דרום-מזרח, דרום-מערב, צפון-מערב

תרגיל בנושא כיוונים

א. ציינו לאיזה כיוון פונים החצים הבאים:

		2 ↑		← 3
1 ↗				4 ↘
		5 →		
8 ↖		7 ↙		↓ 6

_____ .5

_____ . 6

_____ . 7

_____ . 8

_____ .1

_____ .2

_____ .3

_____ .4

ב. קבעו את הכיוון הכללי במקרים הבאים:

	א		י	
		ז		ו
ב			ד	
	ג			
ט		ח		ה

_____ מג' ל-א'

_____ מא' ל-ב'

_____ מו' ל-ה'

_____ מד' ל-ז'

_____ מג' ל-ח'

_____ מט' ל-ב'

_____ ח' ל-ו'

_____ מד' ל-ב'

_____ מז' ל-י'

_____ מד' ל-א'

רשת קוארדינטות

רשת קוארדינטות היא רשת המורכבת מקווי אורך ורוחב החוצים זה את זה ויוצרים רשת של משבצות.

קווי אורך - הם הקווים האנכיים, מלמעלה למטה - מצפון לדרום

קווי הרוחב - הם הקווים האופקיים, משמאל לימין - ממערב למזרח

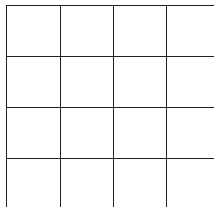
קווי האורך מצוינים על-ידי 3 ספרות הנרשמות מעל קו האורך עצמו, משמאל לימין

קווי הרוחב מצוינים על-ידי 3 ספרות הנרשמות משמאל לקו הרוחב, מלמטה למעלה.

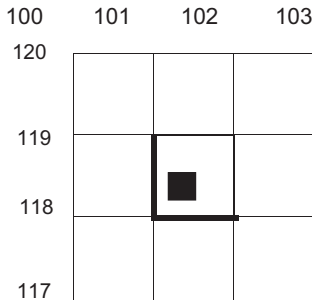

רשת קוארדינטות

כיצד מאתרים נקודת ציון (נ.צ.) במפה?

נקודת ציון זוהי הנקודה אותה אנו רוצים למצוא במפה. את נקודת הציון נמצא בעזרת קווי האורך והקווי הרוחב.

תחילה נאתר את המשבצת בה נמצאת נקודת הציון

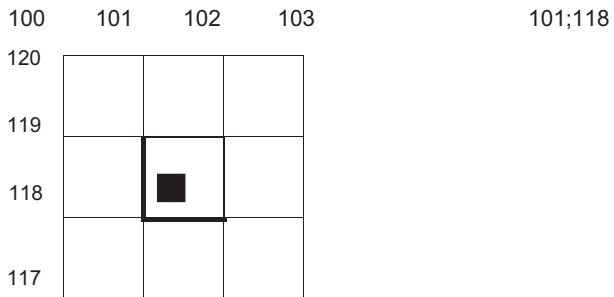
נמצא אלו שני קווי אורך ואילו שני קווי רוחב מרכיבים את המשבצת.

בתוך המשבצת נמצא את האות L - (אל גדולה באנגלית). ה-L הגדול יהיה תמיד בפינה השמאלית התחתונה של המשבצת

את ה-L הגדול ירכיב קו האורך השמאלי מבין שני קווי האורך, וקו הרוחב התחתון מבין שני קווי הרוחב. זוהי נקודת המפגש בין קו האורך וקו הרוחב של המשבצת. לנקודת מפגש היא נקודת הציון.

כיצד נכתוב נקודת ציון?!

יש להקפיד לרשום משמאל את מספרו של קו האורך ומימין את מספרו של קו הרוחב:

	120	121	122	123	124	125
095		א		י		
094			ז		ו	
093	ב			ד		
092		ג		ח		
091	ט				ה	
090						

קבע מהי נקודת הציון של האותיות המופיעות ברשת הקואורדינטות שלפניך:

_____ ; _____ . ו.	_____ ; _____ . א.
_____ ; _____ . ז.	_____ ; _____ . ב.
_____ ; _____ . ח.	_____ ; _____ . ג.
_____ ; _____ . ט.	_____ ; _____ . ד.
_____ ; _____ . י.	_____ ; _____ . ה.

תכסית

התכסית היא כל דבר שמכסה את פני השטח. לדוגמא: מבנים, כבישים, צמחייה, שטחים חקלאיים, מקורות מים ועוד. התכסית באה לידי ביטוי במפה באמצעות סימנים מוסכמים.

סימנים מוסכמים: סימנים שנקבעו כדי להגדיר ולפרט את סוגי התכסית הנמצאים על גבי המפה הטופוגרפית. פירושם של הסימנים המוסכמים נמצא במקרא המפה. על פי רוב מחולקים הסימנים המוסכמים לצבעים באופן הבא:

צבע שחור - מבנים - מגדל מים, מכל מים.

צבע כחול - מקורות מים - מעיין, באר, נחל.

צבע ירוק - צמחייה, גידולים חקלאיים, שמורות טבע.

צבע חום - קווי גובה (המסמנים את התבליט).

שחור		כחול		ירוק	
כנסייה		נחל איתן		צמחייה	
מסגד		נחל אכזב			
קבר שייח'		מעין			
בית כנסת		באר			
מבנה		בור		דקלים	
מבנה הרוס					
מערה					
מגדל					
מכל מים					

תרגיל חסכת בנושא סימנים מוסכמים

	350	352	354	356
				1
252		7		
				5
250		2		
			3	
248	4			
			8	6
246				

א. מצאו את נקודות הציון של הסימנים המוסכמים הבאים:

1. בית הכנסת _____ ; _____	5. מגדל _____ ; _____
2. קבר השיח' _____ ; _____	6. כנסייה _____ ; _____
3. מעיין _____ ; _____	7. מערה _____ ; _____
4. מבנה _____ ; _____	8. דקל _____ ; _____

ב. סמנו את הסימנים המוסכמים במקומות הנכונים.

ג. כדי להגיע מהמעין לדקל, באיזה כיוון תפנה? _____

ד. כדי להגיע מבית כנסת למבנה, באיזה כיוון תפנה? _____

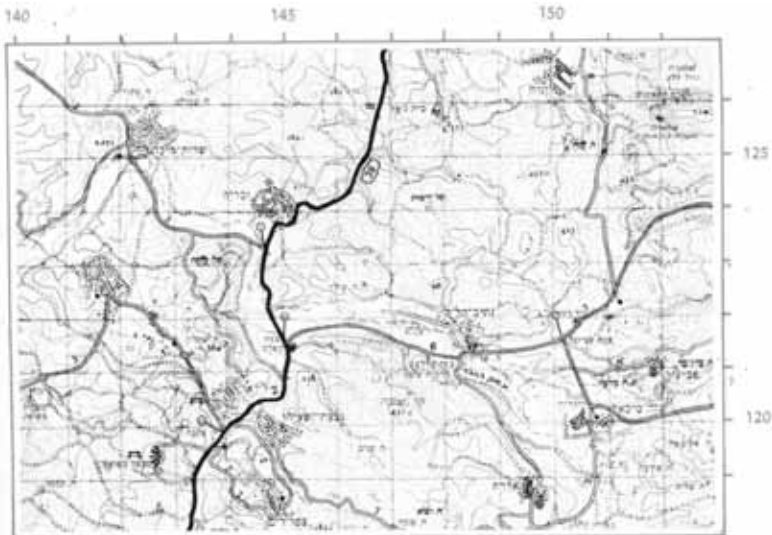
ה. כדי להגיע מהמגדל למערה, באיזה כיוון תפנה? _____

חלק א'

לפניך קטע מהמשך סיפורם של משפחות כהן ולוי. בקטע סיפור זה חסרים כמה פרטים. עקוב אחר הסיפור באמצעות המפה המופיעה בתחתית העמוד והשלים את הפרטים החסרים בסיפור!!

"... לאחר שהלכנו ממערת התאומים מערבה הגענו אל מכוניוהינו החונות לצד הכביש. נכנסנו למכוניות ונסענו בכביש דרומה. לאחר קילומטרים אחדים הגענו לצומת הנמצא בנ"צ (1) _____. בצומת זה פנינו בכיוון (2) _____ לעבר צומת עציזנה. מצומת זה פנינו בכיוון (3) _____ לעבר היישוב רוג'לית. מהקצה המערבי ביותר של יישוב זה צפינו לעבר עמק האלה. הצלחנו גם לזהות בכיוון צפון-מערב את הקיבוץ המפורסם (4) _____. (קיבוץ זה נקרא על שמם של 35 לוחמים שנפלו במלחמת השחרור בקרב גבורה בעת שניסו להגיע לגוש עציון כדי לתגבר את לוחמי הגוש הנצורים). ירדנו מן התצפית ביישוב רוג'לית ונסענו ישירות לעבר (5) _____ הנמצא בנ"צ 142119 (מקום זה נמצא באופן כללי דרום-דרום-מזרחית ליישוב (6) _____). אכלנו שם ארוחה קלה, והחלטנו לנסוע לבקר בידיים ביישוב (7) _____. הנמצא בנ"צ 142125. לכן, נסענו בחזרה בכיוון (8) _____ עד לצומת הקרוב, עלינו על הכביש ונסענו דרך צומת האלה. לאחר שחלפנו על-פני הצומת, המשכנו לנסוע לצומת הבא. שם פנינו בכיוון כללי (9) _____ לעבר היישוב הנמצא כאמור בנ"צ 142125."

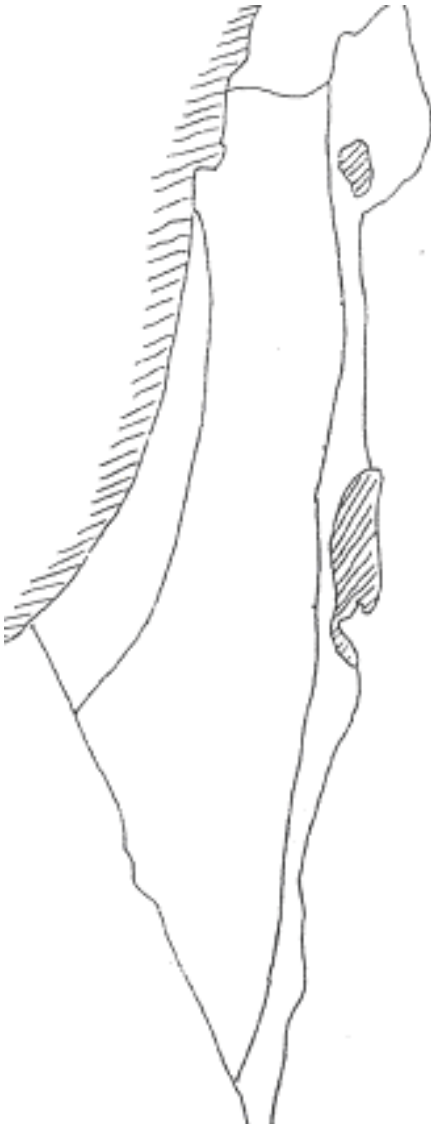

3 רצועות אורך בארץ-ישראל

שעור פתיחה לסדנאות החתך

לפניכם מפת ארץ-ישראל, המחולקת ל- 3 רצועות אורך,

צבעו כל רצועת אורך לפי ההנחיות הבאות ורשום את שמה:

רצועת מישור החוף - זוהי הרצועה הקרובה לים התיכון - צבע צהוב.

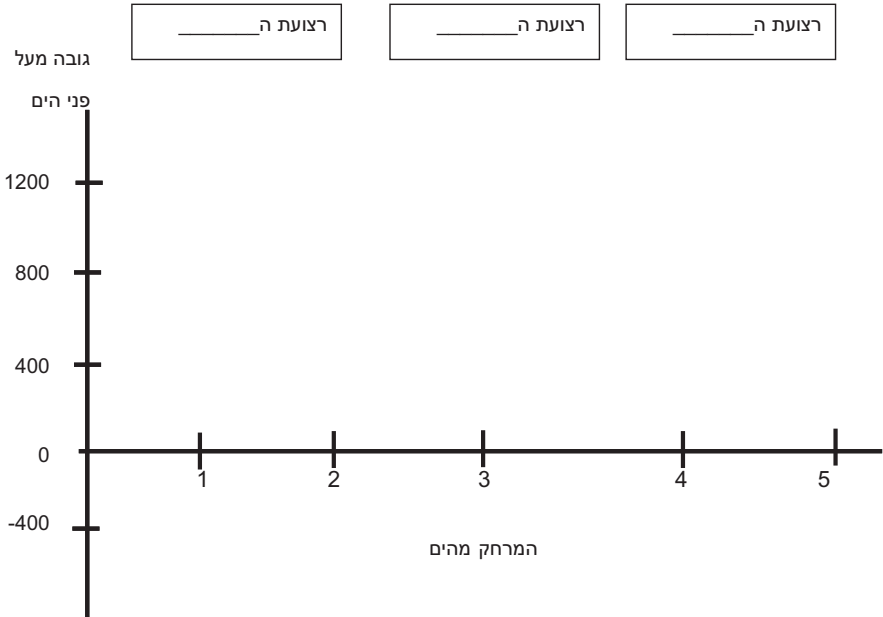
רצועת הבקע - זוהי הרצועה המזרחית - צבע ירוק.

רצועת ההר - זוהי הרצועה שבין רצועת המישור ורצועת הבקע - צבע חום.

לפניכם גרף המורכב מקו אורך וקו רוחב.

קו האורך הוא הקו השמאלי, המתאר את גובה היישוב מפני הים.

קו הרוחב הוא הקו התחתון, המתאר את מרחק היישוב מהים.

--	--	--

1. התבוננו בגרף וסמנו **בעיפרון** בנקודות בצבע ירוק את הישובים על-פי הנתונים המופיעים בטבלה שלפניך.

מס' היישוב	שם היישוב	גובה מעל פני הים
1	אשדוד	0 מ'
2	בית שמש	400 מ'
3	ירושלים	800 מ'
4	יריחו	-400 מ'
5	עבר הירדן המזרחי	1000 מ'

2. העבר קו בין הנקודות שסימנת. קו זה מהווה חתך לרוחבה של ארץ-ישראל.

3. מלאו במלבנים שמופיעים מעל התרשים את שמה של כל רצועת אורך.

4. מיינו את היישובים הבאים ורשמו שם כל יישוב במלבנים המופיעים מתחת לתרשים, על-פי הרצועה בה הם נמצאים: מטולה, צפת, נהריה, קרית שמונה, ירושלים, בית שאן, שכם, חדרה, אשקלון, מצפה רמון, אילת, יריחו, נתניה.

סדנת ההר

רצועת ההר של ארץ ישראל כוללת את המרחב ההררי המשתרע לכל אורכה של הארץ, מגבול הלבנון ועד להרי אילת. ההר היה זירת ההתרחשויות שהביאו לגיבוש עם ישראל החל מתקופת האבות (לפני 3500 שנה) ועד תקופת המשנה והתלמוד (לפני 1500 שנה).

בסדנה זו נסקור את שלבי היווצרות רצועת ההר והשפעתם על הצומח והחי. כן נבדוק את הסיבות לאכלוס הרצוף והצפוף יחסית של אזור ההר (ביחס לשאר אזורי הארץ), מאז ההתנחלות בני ישראל בסוף האלף השני לפני הספירה ועד ימינו.

אנו מגדירים את ההר כ"ערש האומה"* מכיוון ששורשי עם ישראל נטועים ברצועת ההר של ארץ ישראל.

לסיכום הסדנה, נבין ביחד כיצד האירועים שאירעו ברצועת ההר לאורך ההיסטוריה משפיעים על המתרחש באזורי יהודה ושומרון ועלינו גם היום.

* "ערש האומה" - ערש - עריסה של תינוק (מילון אבן שושן). בסדנה שלנו הכוונה היא שהאומה היהודית צמחה והתפתחה באזור ההר.

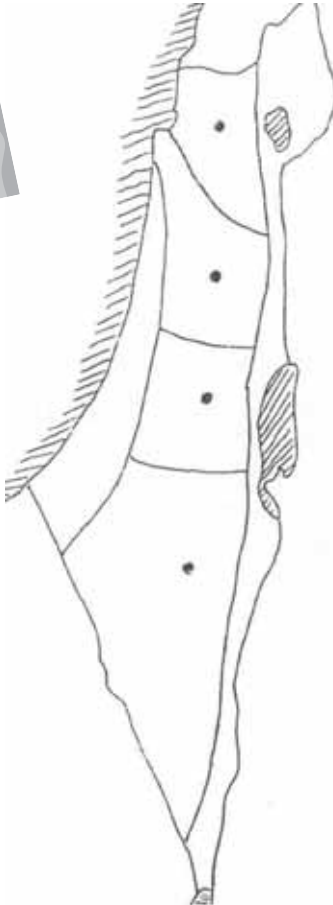
מי אני? – יחידות המשנה ברצועת ההר

לפניכם מפה אילמת בה תחומות יחידות המשנה של רצועת ההר, אך שמותיהן "נמחקו". מצד ימין מספר פסוקים מהתנ"ך.

מתחו קו בין כל פסוק ליחידת המשנה אליו הוא מתייחס.

שימו לב! כל פסוק מתייחס ליחידת משנה אחת בלבד.

**"ויהי להם גבול נגב
מקצה ים המלח מן
הלשון..."**

(יהושע, טז 2)

**"ויקן את ההר שומרון,
מאת שמר בכיכרים
כסף ויבן את ההר..."**

(מלכים א', ט"ז 16)

**"בן עשרים וחמש שנה
יותם במולכו...וערים
בנה בהר יהודה"**

(דבה"י ב', כ"ד 4-1)

**"כל שאינו מגדל
שקמין. גליל עליון..."**

(משנה, שביעית, ט, ב)

חכרת רצועת חזר

לפני שנכיר לעומק את רצועת ההר, נחזור ונזכיר את שכנותיה:

- ממזרח לרצועת ההר נמצא את רצועת _____
- ממערב לרצועת ההר נמצא את רצועת _____

כפי שהכרנו קודם, יחידות המשנה ברצועת ההר, מצפון לדרום, הן:

א. _____, ב. _____, ג. _____, ד. _____.

רשמו שמות 2 ישובים מכל יחידת משנה ברצועת ההר. ציינו באיזו יחידת משנה הם נמצאים): _____

רשמו 2 הרים מכל יחידת משנה ברצועת ההר. ציינו באיזו יחידת משנה הם נמצאים): _____

היווצרות רצועת ההר

השלימו את הקטע בעזרת "בנק המילים" שבתחתית הדף.

בשלב הראשון, כיסה ים את רוב חלקי הארץ. עומק הים השתנה מתקופה לתקופה ומאזור לאזור, כתוצאה מכך שקעו על _____ שכבות של משקעים שונים שיצרו סלעי _____ שונים.

בים רדוד שקעו סלעים _____ כגון גיר ובים _____ שקעו סלעים רכים כגון קירטון. כוחות טקטוניים (פנימיים) אשר הפעילו לחץ על קרום כדור הארץ, קימטו את שכבות הסלעים ויצרו _____ שמרכיבים היום את רצועת ההר: הגליל, _____, _____, _____.

ברגע שהסלעים נחשפו לאוויר, החלה לפעול עליהם _____ שפוררה אותם, ולאט לאט נוצרה מן הסלע _____ לכל סוג של סלע ישנה קרקע אופיינית לו.

לדוגמה: מסלע גיר נוצרת קרקע מסוג "טרה רוסה" (קרקע הררית אדומה), מסלע קירטון נוצרת קרקע מסוג רנדזינה בהירה.

גובהם של הרכסים ברצועת ההר מעודד ירידת _____ רבים. מי הגשם ניצלו אזורי חולשה בסלע, התרכזו באגן ההיקוות (אזור ניקוז המים) והחלו להמיס את הסלע ולחתור לעצמם _____ למערב ולמזרח.

בנק מילים: קרקע, משקעים, השומרון, בליה, הנגב, אפיקים, עמוק, קרקעית הים, קשים, משקע, רכסים, יהודה.

המאפיינים הפיסיים של חרי יחודה

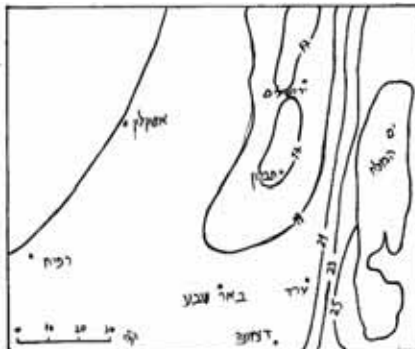
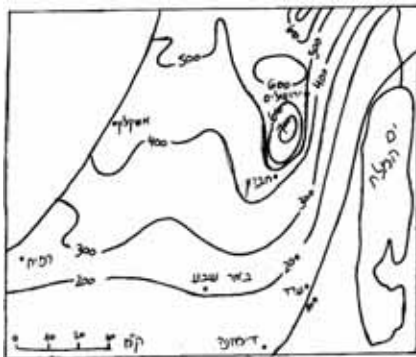
א. האקלים

התבוננו במפה הפיסית ובשתי מפות האקלים שלפניכם, מלאו את הטבלה והשלימו את המילים החסרות מתוך בנק המילים (אין צורך להשתמש בכל המילים שבבנק המילים):

קווי משקעים רב שנתיים ביהודה

טמפרטורה ממוצעת רב שנתית

שם הישוב	טמפרטורה שנתיית ממוצעת	כמות משקעים שנתיית ממוצעת
ירושלים		
חברון		
ערד		
ים המלח		

על פי מפת הטמפרטורה:

ככל שהאזור גבוה יותר, ממוצע הטמפרטורה הרב שנתי _____ . מכאן שאזורי ההר _____ יותר משאר אזורי הארץ.

על פי מפת המשקעים (הגשם):

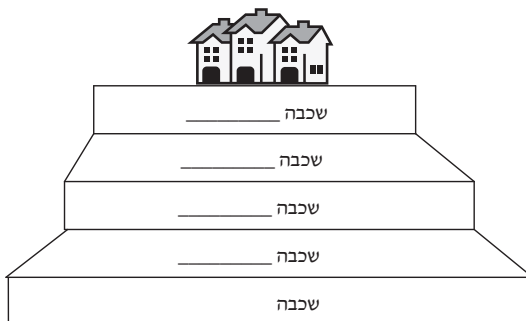
ככל שהאזור גבוה יותר, כמות המשקעים _____ יותר. מכאן שאזורי ההר _____ יותר משאר אזורי הארץ.

בנק מילים: רבה, מעטה, גשומים, שחונים (לא גשומים), עולה, יורד, קרירים, חמים.

ב. השפעת המסלע על התבליט

בתהליך בלייה סלע קשה נוטה להישבר וסלע רך נוטה להתפורר. לכן התבליט האופייני של מסלע קשה הוא מצוק (ירידה חדה), והתבליט האופייני של סלע רך שהוא מתלול (ירידה מתונה).

1. על-פי מה שקראתם התבוננו בחתך שלפניכם ורשמו על כל שכבה האם היא קשה או רכה.

2. התבוננו על מדרונות הגבעה, המדרון הוא בעל שיפוע קבוע / מדרון מדורג (מחקו את המיותר).

ג. השפעת המסלע על המים

מי הגשמים מחלחלים דרך שכבת הסלע הקשה, המים שאינם יכולים לחדור את שכבת הסלע הרך (האטום), נעצרים שם ונובעים במפגע בין שתי השכבות. אלו נקראים מעיינות שכבה.

אחת מתכונות המסלע היא מידת חלחול המים, בדרך כלל סלעים קשים הם סדוקים ולכן חדירים למים, לעומת סלעים רכים שהם אטומים למים.

3. לאור נתונים אלו סמנו בתרשים חתך הגבעה שבסעיף ב' את המקומות בהם הייתם מצפים שיפרצו מעיינות שכבה.

לסיכום

סוג הסלע	מידת קושי (קשה/רך)	תבליט (מתון/תלול)	קצב בליה (מהיר/איטי)	מידת חלחול (מאפשר/לא מאפשר)
גיר				
קירטון				

מיער שומם להר פורח

"וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-בֵּית יוֹסֵף, לְאַפְרַיִם וְלִמְנַשֶּׁה לֵאמֹר: עִם-רַב אַתָּה, וְכַח גְּדוֹל לָךְ-לֹא-יִהְיֶה לָּךְ, גְּדוֹל אֶחָד. יח כִּי הָר יִהְיֶה-לָּךְ, כִּי-יַעַר הוּא, וּבְרֵאתוֹ, וְיִהְיֶה לָּךְ תַּצְאָתוֹ: כִּי-תֹרִישׁ אֶת-הַכְּנַעֲנִי, כִּי רֶכֶב בְּרָזָל לֹא-כִי חֲזָק, הוּא."

יהושע יז

משל הכרם

א אֲשִׁירָה נָא לִידֵידִי, שִׁירַת דּוּדֵי לְכַרְמוֹ: כָּרֶם חָיָה לִידֵידִי, בְּקֶרֶן בֶּן-שִׁמּוֹן. ב וַיַּעֲזֹקְהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ, וַיַּטְעֵהוּ שָׂרֵק, וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ, וְגַם-יָקַב חֲצֵב בּוֹ; וַיִּקְוֵ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים, וַיַּעַשׂ בָּאֲשִׁים.

ישעיהו ה' 7-1

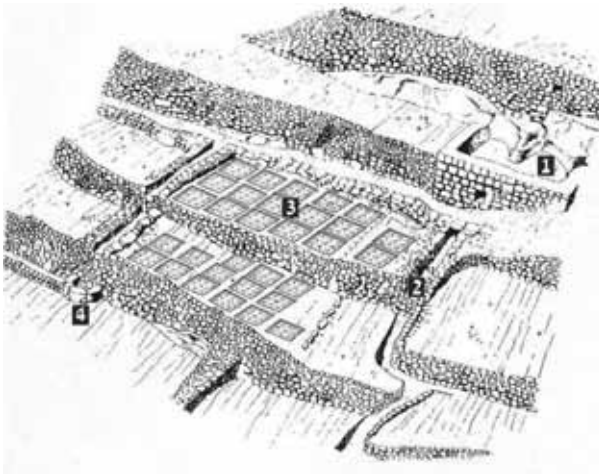
דודי = אחובי, ידידי

וַיַּעֲזֹקְהוּ = עדר אותו, גידר אותו

וַיִּסְקְלֵהוּ = סילק מתוכו אבנים שמפריעות לחריש

שָׂרֵק = גפן משבחת

בָּאֲשִׁים = ענבים רעים

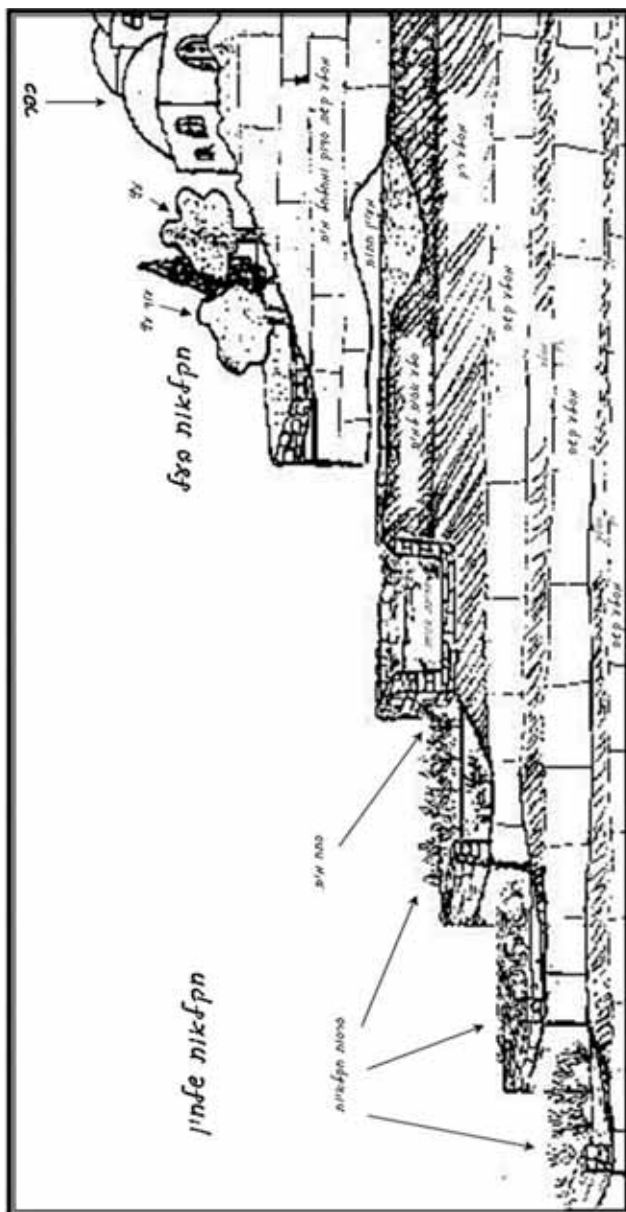

מקרא:

- 1 - בריכת איגום
- 2 - תעלת השקיה
- 3 - מדרגת שלחין
- 4 - מתקן חלוקת מים

חקלאות שלחין - ד"ר שמעון גיבסון

מערכת חקלאות הררית

חגי ישראל החקלאיים

לפניכם טבלה, במרכז רשומים שמות החגים. מצד ימין- משמעות דתית- היסטורית של החג, ומצד שמאל- משמעות חקלאית. עליכם לחבר קו בין החג לבין המקורות המתאימים לו.

סוכות

"שמור את חודש האביב..."
(דברים ט:1, ז:1) "והבאתם את
עומר ראשית קצירכם אל
הכהן; והניף את העומר לפני ה'
לרצונכם".
(ויקרא כ"ג 10-11)

"וּחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ
בְּכוֹרֵי קִצִּיר חֲטִיט וּחַג
הָאֲסִיף תִּקְוֶפֶת הַשָּׁנָה"
(ספר שמות פרק לד, כב)

פסח

"וּחַג הַקִּצִּיר בִּיכוּרֵי מַעֲשֵׂיךְ
אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה".
(שמות כ"ג 16)

"וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי
בָּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי
אֶת צְבֹאֲתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַיּוֹם
הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֹקֶת עוֹלָם"
(שמות, י"ב, י"ז)

שבועות

"וּחַג הָאֲסִיף בְּצֹאת הַשָּׂנֶה
בְּאֶסְפֹּד אֶת מַעֲשֵׂיךְ מִן
הַשָּׂדֶה".
(שמות כ"ג 16)

"בְּסוּכוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים,
כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ
בְּסוּכוֹת לְמַעַן יָדְעוּ דְּרוּרֹתֵיכֶם
כִּי בְּסוּכוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם.
(ויקרא כ"ג מ"ג-מ"ד)

לאור תשובותיכם במשימה הקודמת קראו את המידע, מלאו את הטבלה וענו על השאלות:

לאור תשובותיכם במשימה הקודמת קראו את המידע, מלאו את הטבלה וענו על השאלות:

שלושת הרגלים הם פסח, שבועות וסוכות. בזמן בית המקדש הייתה חובה על כל אדם לעלות בשלושת הרגלים לירושלים ולחגוג. שלושת הרגלים קשורים בעונות השנה החקלאיות. כל חג חל בעונה קבועה של השנה. כל חג קשור גם להיסטוריה של עם ישראל.

חג הפסח הוא "חג האביב". המלה "אביב" פירושה בעברית עתיקה "תבואה", וחג האביב הוא החג שבו היו מתחילים לקצור את השעורים.

חג השבועות חל שבעה שבועות לאחר הפסח, וחוגגים אותו בזמן שמתחילים לקצור את החיטים.

חג הסוכות חל בסוף הקיץ, בזמן שהיו גומרים לאסוף את הפירות מן השדה. חג הסוכות נקרא, בגלל זמנו, "חג האסיף", החג שבו גומרים לאסוף את הפירות ולהכניס אותם לבית, לפני שירדו הגשמים.

החג	הקשר חקלאי	סיבה דתית- היסטורית	העונה	התאמה לאקלים העונה
סוכות				בטרם יגיעו הגשמים
פסח				תהליך טבעי בעונת האביב
שבועות				החום מזרז את ההבשלה

ענו על השאלות הבאות:

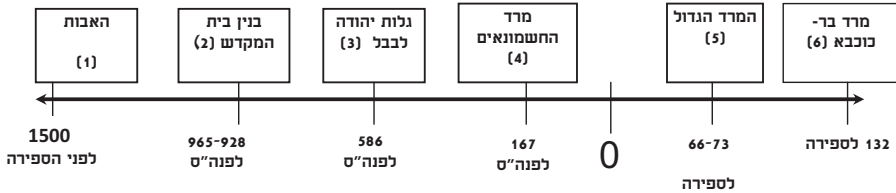
1. על פי הטבלה, מהי הסיבה לחגים?

2. האם מוכרים לכם משמעויות נוספות לחגי ישראל? אם כן פרטו.

3. האם קיים קשר בין החג לבין העונה החקלאית? ציינו את הקשר בכל חג.

עם ישראל בחר

לפניכם מקבץ מקורות המתארים אירועים מתולדות עם ישראל בתקופה הקדומה. עליכם לקבוע את הסדר הכרונולוגי הנכון: 1 = האירוע הקדום ביותר, 6 = האירוע המאוחר ביותר (ראו דוגמה: הקטע המסומן 3 הוא השלישי בסדר האירועים). היעזרו ב"סרגל זמן".

ספר מלכים ב', פרק כה, פסוקים 8-11:

ובחודש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבכדנצר מלך בבל בא נבזראדן רב-טבחים עבד מלך בבל לירושלים. וישרוף את בית יהוה ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש.

המיקום ברצף האירועים:

ספר דברי הימים ב', פרק ב', פסוק 1:

...וישלח שלמה אל חירם מלך-צור לאמר: כאשר עשית עם דוד אבי לשלח לו ארזים לבנות לו בית לשבת בו.

המיקום ברצף האירועים:

קסיוס, ההיסטוריה הרומית, סט, 12

כשהדריאנוס התרחק מרדו בו היהודים בגלוי. היהודים לא העזו להסתכן במערכה חזיתית עם הרומאים. הם תפסו את המקומות הנוחים של הארץ וחיזקו אותם במחילות ובחומות, כדי שישמשו להם כמקלטים בעת מצוקה וגם כדי שיוכלו לנוע בחשאי, אלה לקראת אלה, מתחת לפני הקרקע, הם קדחו פירים אל הדרכים התת קרקעיות, כדי שייקלטו בהם אוויר ואור.

המיקום ברצף האירועים:

ספר מקבים א', פרק ד' פסוקים 37-

:28

וכראות לוסיאס את המכה אשר הייתה
לצאו ואת אומץ יהודה וכי מוכנים הם
לחיות או למות בגבורה נסע לאנטיאוכיה
ויאסף שכירים לשוב ליהודה בצבא גדול.

מלחמות היהודים ב', פרק ז, פסוק לו:

ביום ההוא המיתו הרומאים רק את ההמון אשר ראו עיניהם.
ובימים הבאים חקרו את המחבואים ושחטו את האנשים
אשר הסתתרו במנהרות ובמערות, והמיתו זקן ונער ורק
לנשים ולעוללים נתנו את נפשם לשלל. ומספר השבויים היה
אלף ומאתים, אך מספר המתים בעת הכבוש ובמלחמות
אשר היו לפניו הגיע עד ארבעים אלף.

המיקום ברצף האירואיט: __

ספר בראשית, פרק יב, פסוקים 6-9:

ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה
והכנעני אז בארץ. וירא יהוה אל אברם ויאמר לזרעך
אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה
אליו...

המיקום ברצף האירואיט: __

סדנת המהפך הציוני במישור החוף

של"ח וידעת הארץ

שיעור 1

תרומתם של יחידים

“פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא

עם ומתחיל ללכת.” (אמיר גלבוע)

המסר הערכי

תרומתי כיחיד עשויה להשפיע גם על תהליכים גדולים ומשמעותיים.

מטרת השיעור

התלמיד יברר את המושג “מהפך ציוני” ומשמעות תרומתם של יחידים להצלחת המפעל הציוני.

הרעיון המרכזי

בסוף המאה ה-19 הבשילה **הציונות המעשית**. מאחר שאזור ההר היה מאוכלס, התיישבו החלוצים באדמות מישור החוף שנרכשו בכספי תרומה של **יחידים** בחו"ל ובארץ. בעבודת כפיים, מוטיבציה ויצירתיות הם שינו את פני מישור החוף, מאזור בו שלטו העזובה והביצות, למרכז הכובד היישובי והכלכלי של הארץ. את ה“מהפך הציוני” הזה, החלו יחידים.

קישור

בשיעור זה, נשווה בין דלילות ההתיישבות במאה ה-19 במישור החוף לבין המציאות היום – בעקבות “המהפך הציוני”. כן נברר את משמעות תרומתם של יחידים וארגונים להצלחת המפעל הציוני ולהתיישבות בארץ ישראל.

בשיעור הבא נעסוק בהשלכות המבנה הפיסי של מישור החוף על ההתיישבות בו.

התפתחות השיעור על פי יעדי

1. התלמיד יגדיר את המושגים ציונות מדינית וציונות מעשית.
2. התלמיד יתאר את נוף הארץ ותושביה לפני המפעל הציוני והיום-לאור “המהפך הציוני”
3. התלמיד יכיר ביטוי מעשי של יחידים וארגונים (כמו חלוצים, חנקין, קק”ל) למימוש החזון הציוני.
4. התלמיד יברר “מהי ציונות בעיניי”. (בשיעור האחרון נחזור למטרה זו ונברר מהי הציונות שלי-ראה שיעור 6)

מושגי יסוד

התנועה הציונית – התארגנות לשיבת ציון שהחלה במאה ה-19, הקוראת לעלייה לארץ

ישראל וכינון מדינה יהודית עצמאית.

מקור השם “ציונות” הוא במילה **ציון**, אחד משמותיה של ירושלים במקרא. “וּפְדוּנֵי הַיָּשׁוּבִים וְבָאוּ צִיּוֹן בְּרֶגֶץ... (ישעיהו לה י). במרוצת הזמן הפך השם ציון לכינוי לארץ ישראל כולה.

ציונות מדינית – זרם בתנועה הציונית שדרש להתרכז ב**פעילות מדינית** להשגת ערובות חוקיות וזכויות פוליטיות להקמת בית לאומי בא"י בטרם יתחילו יהודים ליישב את ארץ ישראל.

ציונות מעשית – זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית לקביעת עובדות בא"י (רכישת קרקעות, התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית.

ק"ל - בקונגרס הציוני החמישי שנתכנס בבאזל, שווייץ בדצמבר 1901 נתקבלה החלטה על ייסוד קרן קימת לישראל. שביססה בעשור הראשון לקיומה את מעמדה כארגון שמטרתו רכישת קרקעות בארץ-ישראל בשם העם היהודי ולמענו.

המהפך ציוני - מפנה דרמטי בחשיבה ובמעשה שבא לידי ביטוי בשינוי מהותי שחוללה התנועה הציונית בנופאדם בא"י בכלל ובמישור החוף בפרט, שהפך מאזור שומם למרכז הכובד היישובי והכלכלי של מדינת ישראל.

נספחים

נספח 1: נוף הארץ במאה ה-19

נוף הארץ באמצע המאה ה-19 מתואר ע"י הנוסע הגרמני א.ו. שולץ (1851)

"... ארץ הקודש הפכה כמעט למדבר, בהשוואה לפוריותה מימים עברו: ההרים שהיו מיוערים בעבר נכרתו, המדרונות שעובדו בקפידה באמצעות המדרגות חרבו. אדמת השלחין והמטעים במישורים שהיו פוריים ועשירים בימי קדם – הפכו לשטחי-בור. שדות המזרע הטרשיים אינם מעובדים כהלכה, הקמה דלה ומלאת עשבים, השיבולים קטנות ומנוונות. שטחי המרעה יבשו, היערות הושמדו ואפילו העצים הבוודדים נכרתו ברובם... מעיינות רבים יבשו, מפעלי המים והבריכות העתיקות התמוטטו – ורק חורבותיהם שרדו. א"י הפכה לשממה, שבה החורבן והקדרות שולטים בכל. תורכמנים, כורדים ובדואים ערבים על עדריהם ואוהליהם השחורים, נראים נודדים ממקום למקום, מנצלים את שדות המרעה וחומסים את תושבי הקבע. האיכרים נאנקים תחת עול השלטון התורכי כשהם חשופים למעשי עוולה ועושק."

הוראות לנספחים 2, 3, 4:

1. יש לחלק לכל חוליה:
 - נספח 2 מלא (הוראות משימה, שאלות, ו 4 כרטיסיות צינות מדינית)
 - ובנוסף, כל קבוצה מקבלת 4 כרטיסיות צינות מעשית (חלק אחד – מתוך נספח 3)
 2. על התלמידים למיין את הכרטיסיות ל 2 קבוצות:
 - 4 כרטיסיות המתאימות למושג צינות מדינית
 - 4 כרטיסיות המתאימות למושג צינות מעשית.

כל קבוצת כרטיסיות ממויינת תכלול:

מושג

הסבר למושג

אישיות/ארגון/ אמצעי- המשקפים את הרעיון

ציטוט מתאים
 3. לאחר השלמת הרצף עליהם לענות על השאלות במופיעות בנספח 2.
 4. בסיום המטלה ימלאו טבלה בעזרת איסוף התשובות ע"י המורה – ראה נספח 4
- הערה למורה:** חשוב להתמקד ברוכשי האדמות: **קק"ל וחנקין** רצוי לציין בפני התלמידים שאלו רק דוגמאות והיו דמויות נוספות שתראו למעשה הצינו.

נספח 2

ציונות מדינית וציונות מעשית – ביטוי לעשייה ציונית של יחידים
חלקים א-ב יוכנו ככרטיסיות שיחולקו לכל חוליית המשימה
נספח 2 א

הוראות למשימה:

לפניכם 8 כרטיסיות, עליכם למיין אותן ל 2 קבוצות שכל אחת כוללת:

ציטוט מתאים

אישיות/ארגון/ ←
אמצעי, המשקפים
את הרעיון .

הסבר
למושג

מושג

1. כתבו כיצד באה לידי ביטוי העשייה הציונית לפי שני הרעיונות ?

א. ציונות מדינית : _____

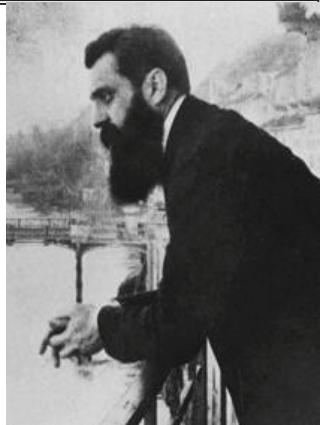
ב. ציונות מעשית : _____

2. כתבו מי האישיות / הארגון / האמצעי המשקפים כל רעיון , ובמה העשייה

ציונות מדינית

זרם בתנועה הציונית שדרש להתרכז בפעילות מדינית להשגת ערובות חוקיות וזכויות פוליטיות להקמת בית לאומי בא"י בטרם יתחילו יהודים ליישב את ארץ ישראל.

בנימין זאב (תיאודור) הרצל (1860 - 1904): דוקטור למשפטים, מחזאי, סופר ועיתונאי, ומעל לכל - חוזה מדינת היהודים. את חזון מדינת היהודים הציג הרצל בספריו מדינת היהודים (תרנ"ו - 1896) ו"אלט-נוי לנד" (ארץ ישנה-חדשה), שהתפרסם שנתיים לפני מותו.

הרצל פנה לפעילות דיפלומטית בקרב מדינאים ונציגי המעצמות במטרה לגייס את תמיכתם ברעיון הציוני ולהשיג את הסכמתם להתיישבות היהודית בארץ ישראל. הרצל החל לפעול בנחישות בערוצים דיפלומטיים ונפגש, בין השאר, עם הסולטאן הטורקי, עם מלך איטליה, עם האפיפיור ועם קיסר גרמניה.

ציטוט:

"אם סבור מישהו כי היהודים יכולים להתאגד לארץ אבותיהם, הוא מוליך שולל את עצמו או את זולתו... יש לפצול בצורה מסודרת ומאורגנת להקמת מדינה יהודית, לאחר השגת הסכמת הקהילה הקהילאית לאמתן צ'רטר על א"י - רישיון לריבונות על א"י, ואחר כך לפצול לעצמה ולקבית הארץ בדרכי מאורגנת ומסודרת."

ציונות מעשית

זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית בא"י (כלומר: רכישת קרקעות, התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית "קביעת עובדות בשטח" למימוש הרעיון הציוני בא"י.

אדמונד דה רוטשילד, "הנדיב הידוע", נחשב ל"אבי" היישוב היהודי המתחדש בארץ ישראל בימי העלייה הראשונה. בשנות ה-80 של המאה ה-19 החלה פעולתו למען המושבות הצעירות בארץ ישראל, כאשר הן נקלעו למשבר כלכלי חמור שאיים על המשך קיומן רוטשילד הקים מושבות חדשות, (כגון: מזכרת בתיה), בנימינה וסייע למושבות קיימות (כגון: פתח תקווה, ראשון לציון) על ידי מתן מענקים ועל ידי בניית משק חקלאי מתקדם. בזכות תרומתו זו זכה לכינוי "הנדיב הידוע".

ציטוט:

"כשאני מוצא צל זכרונותי מימי צעירי... כשאני נזכר את פני הארץ, ארץ כסויה אבנא, מלאה קול ודודר, ויושביה המסכנים יצאים להוציא מן האדמה הרגה שובלים דקות - נראה לי שחלום אני חולם."

מימי ההם ראיתי את סבלות אחינו בני ישראל במזרח אירופה ולא מצאתי להם דרך תשועה כי אם בשוקם לארץ אבותינו, חרץ דלותה ושמונה. שם, אחרתי, יראה ישראל לצולל שם את ערכו הרוחני והמוסרי, שם את כוח עבודתו, עד כדי לקוות שיצלה בידינו להחיות את עם ישראל בארץ ישראל."

ציונות מעשית

זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית בא"י (כלומר: רכישת קרקעות, ההתיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית "קביעת עובדות בשטח" למימוש הרעיון הציוני בא"י.

הקרן הקיימת לישראל-הקק"ל

ההחלטה על הקמת הקרן הקיימת לישראל הייתה פרי יוזמתו של פרופסור **צבי שפירא**. הקרן נועדה לרכוש בעזרת תרומות העם היהודי קרקעות בארץ ישראל לקניין העם.

פרופסור שפירא טען כי רכישת קרקעות בארץ ישראל בידי העם היהודי חיונית ביותר להצלחת ההתיישבות בארץ.

ביום י"ט בטבת תרס"ב - 1901 - לפי החלטת הקונגרס החמישי בבזל, נוסדה הקרן הקיימת לישראל. הקרן נועדה להסדיר את ההתיישבות היהודית בארץ באופן חוקי ותמורת תשלום כדון. הקרן החלה עוסקת ברכישת אדמות בארץ ישראל לצורכי ההתיישבות הציונית.

הקופסה הכחולה :

הקרן הקיימת לישראל התבססה בראש ובראשונה על תרומותיהם של יהודי העולם. התרומות נאספו בעיקר

3616: "דונם פה ודונם שם" מילים : יהושע פרידמן, לחן : מנשה רבינא.

"אספר לך היפה ואם לך היפה"

איך בארץ ישראל אדמה נאמאת

דונם פה ודונם שם, ראה אחר ראה

כך נפדה אדמת העם מצפון עד נגב.

צינות מעשית

זרם בצינות שדגל בעבודה מעשית בא"י (כלומר: רכישת קרקעות, התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בצינות המדינית "קביעת עובדות בשטח" למימוש הרעיון הציוני בא"י.

הביל"ויים

השנה 1882, חבורה של צעירים, שלושה עשר בחורים ובחורה אחת עושים את דרכם מאודסה דרך קושטא עד נמל יפו. הדרך קשה והחבורה המלוכדת יושבת על סיפון אוניה חבוטה המיטלטלת בים. הגלים

מכים בדופן האונייה, אך מהסיפון נשמעת שירה אדירה: "ציון. ציון הקדושה/ לא לנצח אבדה לנו/ עוד תשובי לנו התחייה". חבורה זו היתה קומץ מ-500 צעירים שנטשו את בתיהם והצטרפו לביל"י- בית יעקב לכו ונלכה (לקוח מספר ישעיהו ב' 5) ארגון נוער יהודי שנוסד ברוסיה בשנת 1882, כתגובה לפרעות שבוצעו שם ביהודים. אנשי ביל"ו החלו לעבוד כפועלים חקלאיים

ציטוט:

"אבל המספר הקטן של האיכרים היהודים אשר התיישבו בארץ-ישראל היו לחלוףי צמנו בתחייתו הלאומית. הם-הם החיו את לשוננו הלאומית ויצוה לשפה מדוברת, הם-הם צומדים על שמר תרבותנו הלאומית, הם-הם המשיצים על בני האלה ומשיבים אותם אל העבודה המשותפת, במפעל האדל והקדוש להרים את צמנו מעפר עפלותו ולעשותו לעם חי השואף לחיות ולהתקיים".

ציונות מעשית

זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית בא"י (כלומר: רכישת קרקעות, התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית "קביעת עובדות בשטח" למימוש הרעיון הציוני בא"י.

חנה מייזל

ממייסדות ומנהיגות תנועת הפועלות בארץ. בין הבולטות בנשות השניה העלייה. רכשה את השכלתה הפדגוגית והחקלאית באוניברסיטאות בשווייץ ובצרפת. החלה את פעילותה הציבורית בתנועת "פועלי ציון", והשתתפה ה הציוני בקונגרס-7 בשנת 1905. עלתה לארץ בשנת 1908 והקימה את חוות הלימוד לצעירות בכינרת ולימים מייסדת בית הספר החקלאי לבנות בנהלל

מייזל הייתה חדורת תחושת שליחות ציונית-חלוצית. היא גרסה כי נשות האיכרים צריכות ללמוד ולדעת חקלאות, כדי שתגענה לארץ

עם השכלה ויכולת עשייה פרקטית. כך, תוכל הפועלת החלוצית לעסוק בעבודת השדה לצד הגבר,

ציטוט: "כשם שהציונים הצעירים תיארו לאצמא "תחנה דמיונית" se
פצולה כבירה בעתיד, כך גם הציוניות הצעירות חלמו ע"ד (על דרך)
"מאחמה" וקורבנות בשביל רציון האולה. כולנו, גם הצעירים וגם
הצעירות, לא חשבנו הרבה ע"ד(על דרך) שאף "מה נעשה" כשנבוא
לארצנו: כולנו שאפנו לחיי יצירה וקשר בלתי אמצעי עם אדמת
אבותינו ונחליט לעלות "

ציונות מעשית

זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית בא"י (כלומר: רכישת קרקעות, התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית "קביעת עובדות בשטח" למימוש הרעיון הציוני בא"י.

עקיבא אריה ויס

איש החזון עקיבא-אריה ויס ייסד ועמד בראש אגודות ציוניות בלודז' ונשלח כנציגם לקונגרס הציוני. חלום גדול – השיבה לא"י עומד להתגשם וויס נשבה בקסמו.

בקיץ של 1904 החליט, לא די לדבר ציונות. נפרד ממשפחתו ומעסקיו ונסע לביקור בארץ. בהגיעו ליפו, פגש בעיר אבלה וביהודים מיואשים, וייס שמע, חקר והגיע למסקנה אחת: אם רוצים לגאול את ארץ ישראל משממונה, צריך להקים בה ערים תעשייתיות מודרניות, במתכונת הערים באלטנוילנד של הרצל,

וביזומה פרטית. כעבור חודשיים חזר ללודז' ובישר לאשתו ולילדיו שהחליט לחסל את עסקיו ולעלות לארץ, לבנות בה עיר עברית חדשה. ויס הגה רעיון חדשני. לפני כן נבנו שכונות קטנות וצפופות ביפו, כמו נווה-צדק ונווה-שלום, שסיפקו דיור דל לעשרות משפחות בלבד. אחוזת-בית, לעומתן, נועדה להיות תחילתה של עיר עברית חדישה ומתוכננת, שתשנה את פני ההתיישבות

ציטוט: "לא נלך לבקש נדבות, לא נכתת את רגלינו לדרוש טובות מאי שהוא, כי אם נסדר הכל בדרך מסחרי ואמיט כספיו נבנה את הציר בכל סידורה ותקוניה החדשים... בציר זו נסדר את הרחובות בבניינים ואדרכות, במאור חשמלי, בכל בית נכניס איט אמציני היוצרה, שיהיו זורמים אלינו על ידי צנורות כמו בכל ציר מודרני שבאירופה ... לבריאות הציר ותושביו. לכן על הציריים להקדיש ואכן שהציר ניו-יורק מסמנת את השער הראשי לכניסה לאמריקה, כך עלינו לשכלל את צירנו, והיא תהיה בזמן מן הזמנים לניו-יורק הארץ-ישראלית"

ציונות מעשית

זרם בציונות שדגל בעבודה מעשית בא"י (כלומר: רכישת קרקעות התיישבות ועבודת כפיים) גם בלא שיובטחו תחילה זכויות פוליטיות, כפי שתבעו הדוגלים בציונות המדינית "קביעת עובדות בשטח" למימוש הרעיון הציוני בא"י.

יהושע חנקין 1864-1945

ני הציונות, איש העלייה הראשונה ו"גואל אדמות" בארץ ישראל. חנקין, יליד אוקראינה, עלה לארץ בעליה הראשונה (1882) והתיישב בראשון לציון, שאביו היה ממייסדיה. החל משנת 1890, והוא אז בן 26 בלבד, החל במפעל רכישת קרקעות לצורך התיישבות יהודית. יהושע חנקין היה מן הבולטים במגשימי הציונות המעשית. והפך למומחה הגדול והחשוב ביותר בארץ בתחום רכישת קרקעות. הוא רכש מאות אלפי דונמים מידי הערבים בשליחות, ההסתדרות הציונית והקק"ל לישראל. והם הפכו ליישובים עבריים פורחים. הוא היה לסמל לרכישת קרקע לאומית והדבר היקנה לו את הכינוי "גואל האדמות" קנה את אדמות, עמק-חפר, רחובות, חדרה אשר במישור החוף. קנה את אדמות עמק יזרעאל, עמק זבולון אדמת החולה ושטחים גדולים בנגב. ייסד את היישובים: גן-חיים, קדימה (שבשרון) ויקנעם. לאחר חמישים שנים של פעילות, היה חנקין לרוכש הקרקעות הגדול ביותר בארץ-ישראל. יותר ממיליון דונם נגאלו בעזרתו, כשש מאות אלף מהם נרכשו ישירות על ידו.

ציטוטים:

"לפני שיש שנה ואצלה נתאלה לי יצודי בחיים מטעם ההשקפה
העליונה, אאלת הארץ לצמנו הכמה לה. מאוד דבקתי ביצודי זה".

"ולנוצר שלנו כרצוני לומר: האמנתי בכוחו של היחיד לפלס דרכים
חדשות לרבים, ומצרכת דוד ואלית שימשה לי תמיד דואא וצידוד;
במקום שהיוס נמצא יחיד, יבואו אחר צרכות ואחרתיים אלפים ורבות ...

הוראות: מלא את הטבלה על סמך קטעי המידע על כל אשיות וארגון

ביטוי לעשייה ציונית.	אישיות/ארגון/אמצעי	
		ציונות: _____
		ציונות: _____
		ציונות: _____
		ציונות: _____
		ציונות: _____
		ציונות: _____
		ציונות: _____

על סמך המידע שאספת, מה אפיין את האנשים שהובילו את המהפך הציוני?

נספח 5: תמונת הקופסה הכחולה

שעור 2

זיהוי קושי כהזדמנות

"בְּרֵאשִׁית הָיְתָה הַקִּדְחַת הָעֵמֶק רֶכֶץ תוֹךְ בְּצוּת"

(מתוך: "המנון משמר השרון", יעקב מרגלית)

מסר ערכי: אפשר לראות הזדמנות בכל קושי.

מטרה: התלמיד יכיר את הקושי שיצר המבנה הפיזי של מרכז מישור החוף (מגדרה עד עתלית) ואת ההזדמנות שנוצרה, עקב האילוף לרכוש את קרקעות החוף לשם התיישבות חקלאית.

למרות האילוף לרכוש את **קרקעות מרכז מישור החוף**, שנחשבו בלתי ראויות לחקלאות, **זיהו בהן חלוצי המפעל הציוני הזדמנות להתיישבות**. המבנה הפיזי של מישור החוף, (חולות דלים רכסי כורכר וביצות) יצר מציאות של עזובה, קדחת ודלילות יישובית ולכן קרקעותיו היו זמינות לרכישה.

קישור

בשיעור הקודם עסקנו במשמעות תרומת יחידים וארגונים להצלחת המפעל הציוני, מתוך השוואת המציאות ההתיישבותית בחוף כיום לדלילות ההתיישבות בו במאה ה-19

בשיעור זה נעסוק במבנה הפיזי של מישור החוף שהביא לעזובה אשר איפשרה את רכישת הקרקעות

בשיעור הבא נעסוק בהתמודדות החלוצים, להקים יישובים חקלאיים למרות הקשיים שזימן הרובד הפיזי במישור החוף.

מושגי יסוד: עמקי אורך, דיונות החוף, רכס כורכר, אדמת חמרה, ביצה, אדמת סחף

תרגיל - תשתיות מישור החוף

ע"ן במפת תשתיות מישור החוף (בעמוד הבא) ובצע את המשימות שלהלן:

א. גבולות מישור החוף

מהו הגבול המערבי של מישור החוף? סמן אותו (על המפה) בקו דק.

מהו הגבול המזרחי של מישור החוף? סמן (על המפה) בקו עבה.

1. החולות

קרקע חול - בנויה גרגירים גדולים וקשים העפים עם הרוח ונוודים בקלות ממקום למקום.

א. צבע בצהוב את שטחי החולות הצעירים.

ב. מהיכן, לדעתך, מגיעים החולות? מדוע?

2. הכורכר

כורכר - סלע יבשתי שנוצר כתוצאה מתהליכי ההתאבנות של החול.

א. במפה מסומנים רכסי הכורכר בשחור.

ב. רכסים אלו מקבילים ל - .

3. החול האדום - החמרה

חמרה - כינוי לחול האדום העתיק יחסית שבעומק מישור החוף.

א. צבע בצבע אדום את גבעות החול האדום במפה.

4. קרקעות הסחף

קרקע סחף - נוצרה כתוצאה מהתפרקות הסלעים בהרים, נסחפה והובאה לאזור על ידי נחלים.

א. צבע את קרקעות הסחף בחום.

ב. מאלו הרים הגיעו קרקעות אלו למישור החוף?

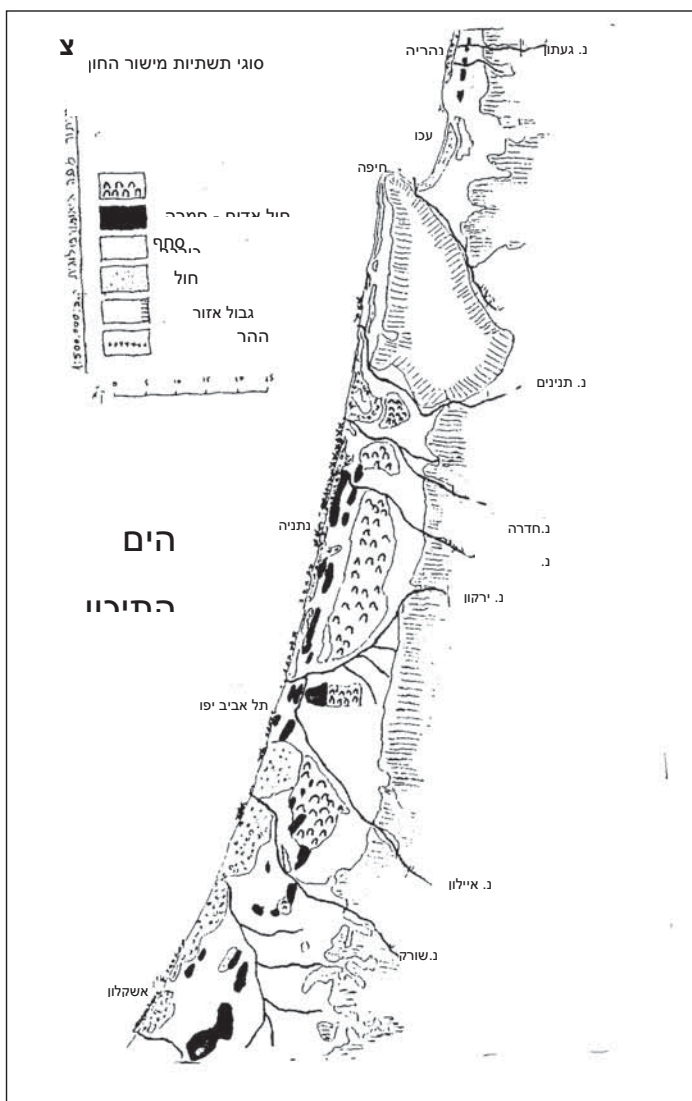
סיכום:

נהוג לומר שמישור החוף מושפע מההר ומן הים ונבנה משניהם.

א. מה תרם הים למישור החוף?

ב. מה תרם ההר למישור החוף?.

מפת תשתיות מישור החוף

הקשר בין התשתית לתבליט

"פאזל תשתיות"

לפניך רשומים ארבעת סוגי התשתיות במישור החוף, מיקומה של כל תשתית, תהליך היווצרותה ומאפייניה.

התאם בין סוג התשתית, מיקום התשתית, אופייה וכיצד נוצרה.

לפתרון התרגיל העזר בתרשים "תשתיות מישור החוף".

קרקע חול אדום
חמרה

נורכר חול צהוב

אדמת סחף

תהליך היווצרות התשתית

נוצר מבליה של סלעי גרניט מהרי חבש. הוסעו על ידי הנילוס עד הים התיכון ועל ידי זרמים לחופי הארץ.

נוצר כתוצאה מהתאבנות חולות. ההתאבנות נוצרה בעזרת רסס מי - ים שהחדירו תמיסות גיר לחולות.

התפתחה על אזורי כורכר בעיקבות תהליכים אורגניים הפועלים על הכורכר.

קרקע שהובאה מההרים על ידי מים (נחלים או משקעים).

מיקום התשתית

נמצא לאורך חוף הים. בדרום יוצרים רצועה רחבה שהולכת ונעשית צרה ככל שמצפינים.

נמצא ברכסים לאורך חוף הים.

נמצאת בעיקר בשרון

נמצאת לרוב לרגלי הרי יהודה והשומרון.

מאפייני התשתית

עשירה בחחמוצות ברזל ולכן צבעה אדום - חום.

טובה לנידול פרדסים.

בעלת כושר חילחול מים קטן.

קרקע פוריה וטובה לחקלאות. מיושבת ברוב התקופות. עברו בה מסילות ברזל ודרכים ראשיות.

סלע פריך ונקבובי. הרכסים קטועים וביניהם יש עמקים (מרובות) לעיתים חסמו זרימת נחל בדרכו לים

ירדנו ליהודה וירושלם

קרקע בעלת כושר חילחול גבוה. הגרגירים

עפים בקלות עם הרוח ולכן נמראים: נודדים.

לאחר שהרכבת את הפאזל ענה על השאלות הבאות:

1. מהיכן הגיעה אדמת הסחף?
2. מהי התשתית המאפיינת את השרון?
3. באיזו תשתית עוברות מסילת הברזל והדרכים הראשיות?
4. מהו הגידול הנפוץ באדמת החמרה?
5. כיצד נוצרו רכסי הכורכר?
6. מדוע נקראים החולות הצהובים "חולות נודדים"?
7. איזו תשתית עשירה בתחמוצות הברזל?
8. מהו הסלע שממנו נוצרו החולות הצהובים?

השלם את החסר:

- הרצועה המערבית ביותר הסמוכה לים, היא רצועת ה - ?
- ממזרח לה ניתן להבחין ב - ?
- בין רכס כורכר אחד לשני, ניתן להבחין ב - ?
- הרצועה השלישית היא זו של - ?
- אדמות ה - ? בונות את הרצועה המזרחית ביותר במישור החוף.
- מעבר להן, מזרחה, כל המרחב בנוי מ סלעי - ? הבונים את רצועת ?

המים במישור החוף

מטרות השיעור: הכרת מקורות המים (נגר עילי ומי התהום) של מישור החוף

הבנת תופעות הקשורות במים במישור החוף

הבנת השפעת הנחלים על הנוף במישור החוף.

מים - H_2O - תרכובת של חמצן ומימן. בטמפרטורה שבין $1^{\circ}C$ - לבין $99^{\circ}C$ הם במצב נוזל.

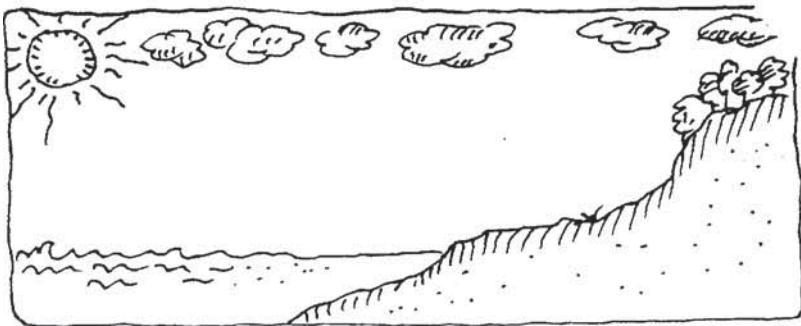
בשיעור זה נסקור את מקורות המים במישור החוף ונמחיש תופעות הקשורות למים על מנת להבין את הבעיות האנושיות שנוצרו באזור בגלל המים.

מ'ם - המים הם מהחומרים החשובים בכדור הארץ. בעבר היוו מקורות המים גורם חשוב ביותר בשיקולי ההתיישבות. המים נמצאים באוויר (שכבת הגזים העוטפת את כדור הארץ) כאדים, ספוגים בסלע ובקרקע, נאגרים בגופי מים כימים ואגמים וכמרכיב בגופם של צמחים ובעלי חיים. כוחות הטבע (חום השמש ומשיכת כדור הארץ) מניעים את המים ממקום למקום. תנועה זו של המים, בין מקומות שונים ומצבי צבירה שונים, נקראת " מחזור המים בטבע".

דף עבודה - מחזור המים בטבע

1. הצג את המושגים השונים, המוזכרים בתחתית העמוד, במקומם הנכון על גבי התרשים.

2. הוסף לתרשים חיצים שיעידו על תנועת מים ממושג למושג.

שמש

עננים

גשם

חלחול

ים

אידוי

מי תהום

אדים באוויר

זרימה על פני המדרון

משקעים - מים היורדים ארצה מן האוויר ובכלל זה: גשם, ברד, שלג וטל.

המחשת תופעות המים במישור החוף

כדי להבין את התופעות הקשורות במים במישור החוף, נערוך מספר ניסויים.

מערכי ניסוי

כלים וחומרים:

כוס פלסטיק שקופה, מלאה עד מחציתה בחול ובקבוק מים.

ניסוי א: החול כאוגר מים

מהלך הניסוי:

א. סמן בטוש את גובה החול בכוס.

ב. מזוג לתוך הכוס עם החול את המים, כך שהמים יכסו שלושה רבעים מגובה החול.

ג. סמן שוב את גובה החול.

תוצאה:

סמן את התשובה הנכונה:

גובה החול בכוס / עלה / לא עלה.

מדוע?

ניסוי ב: היווצרות ביצה

מהלך הניסוי:

מזוג את כל המים שברשותך לתוך הכוס עם החול.

תוצאה:

האם המים חלחלו לתוך החול ?

מדוע?

מה קיבלנו?

מסקנה: הביצות נוצרות כאשר

למדנו כי הנחלים זורמים מההר מערבה.

כאשר מגיעים הנחלים למישור הם מאבדים גובה ואנרגיה (כוח). הזרימה בחולות אינה בעייתית. כאשר מגיעים הנחלים לרכסי הכורכר, הם מתפתלים בין הרכסים ודרכם אל הים

ארוכה יותר. הארכת הדרך מורידה את אנרגיית הזרימה. כאשר בין שני רכסי כורכר אין ניקוז טוב, מים מצטברים. החרסיות שוקעות ומביאות להיווצרות הביצות העונתיות, בין רכסי הכורכר במישור החוף.

נחל איתן - ערוץ או גיא המושך מים כל השנה.

נחל אכזב - ערוץ או גיא המושך מים רק בימות הגשמים.

א. סמן ב"מפת תשתיות מישור החוף" את הנחלים בכחול.

ב. היכן לדעתך תיווצרנה ביצות ?

ג. מדוע ?

תרגיל - מהם הנחלים המסתתרים במישור החוף

1. הסר מהמשבצת את שתי האותיות הראשונות. זהו נחל מילה נרדפת לשקר, הוסף

את האות י' בין האות השניה לאחרונה. זהו נחל _____.

2. החלף האות הראשונה במילה - לישון באות ק', וכך קבלת את נחל _____.

3. חיית טיפוחים בחמת גדר. זהו נחל _____.

4. יחידת מגורים בתוך דירה + האות ה'. זהו נחל _____.

5. מצביא יווני ששם משפחתו מוקדון. זהו נחל _____.

6. מפלג את רכס הכורכר ומכאן שמו. זהו נחל _____.

7. שמו כשם צבע קליפת האבטיח. זהו נחל _____.

8. לאחוז את ה _____ בקרניו ולהוסיף את האות ק' בסוף. זהו נחל _____.

9. נתיב התחבורה הגדול ביותר במזרח תל - אביב עובר לצד נחל _____.

חשוב וענה:

1. אם עכשיו ירד גשם האם כל המים יזרמו לים?

2. מדוע?

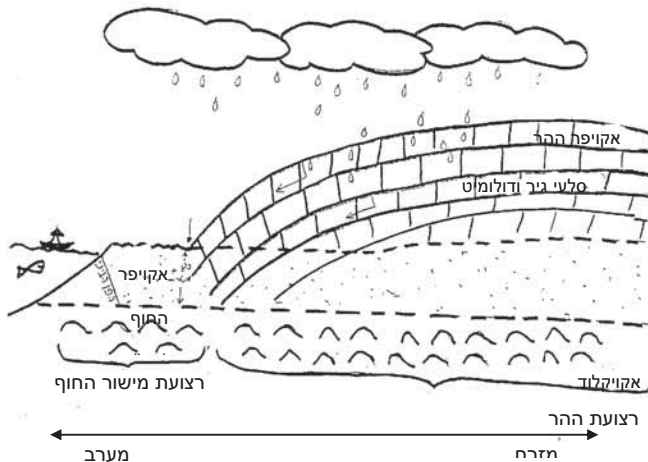
לחלול - תנועה של מים מפני השטח אל תוך ובין חלקיקי הקרקע

מה קורה כאשר מים מחלחלים אל תוך ובין חלקיקי הקרקע?

תרגיל - מהיכן הם באים

תרשים: "מערכות מי התהום של מישור החוף" (ללא קנ"מ)

אקוויפר - שכבה אוצרת מים. שכבת סלע חדירה למים, בעלת חללים רבים.

(בדרך כלל בנוי גיר, דולומיט או חול)

אקוויקלוד - שכבה עוצרת מים. שכבת סלע בלתי חדירה למים, לכן המים נעצרים בה

שעור 3

הפיכת קושי להזדמנות

"בלב ליבו של הקושי שוכנת הזדמנות" (אלברט איינשטיין)

מסר ערכי

יש ביכולתי **להפוך** קושי להזדמנות.

מטרת השיעור

התלמיד יכיר בכוחו להפוך קושי להזדמנות, בהשראת החלוצים שבכח האמונה ביישוב הארץ, בדבקות וביצירתיות, מצאו דרכים להתמודדות עם קשיי ההתיישבות.

הרעיון המרכזי

הגשמת החלום בן 2000 שנה לחזור וליישב את ארץ ישראל, חיזק את המתיישבים הראשונים בהתמודדות עם התנאים הקשים במישור החוף. הם מצאו פתרונות יצירתיים שאפשרו מהפך משמעותי בנופאדם- המהפך הציוני. כך הפכו את הקושי להזדמנות.

קישור

בשיעור הקודם עסקנו בקשר שבין הרובד הפיזי במישור החוף לבין דלילות האוכלוסין בעידן הטרום-ציוני.

בשיעור זה נעסוק בהתמודדות החלוצים, להקים יישובים חקלאיים למרות הקשיים שזימן הרובד הפיזי במישור החוף.

בשיעור הבא נעסוק בפן העירוני של המפעל הציוני - הקמת העיר תל אביב ובהרחבת המעשה הציוני.

התפתחות השיעור לפי יעדין

1. התלמיד יציין לפחות 4 קשיים עמם התמודדו החלוצים (ביצות, מחלות, צמחייה עיקשת, היעדר ידע מקצועי, בעיות ביטחון)
2. התלמיד יציין איך האמונה ברעיון הציוני סייעה להתגבר על הקשיים ויצוין לפחות 2 פתרונות שמצאו החלוצים להתמודד עם הקושי ברובד הפיסי (דוגמאות: גידול הדריס על החולות ה"דלים" הכנסת משאבות מנוע להפקת מי תהום עמוקים, ייבוש הביצות למניעת המלאריה, ויצירת קרקעות זמינות לחקלאות, הקמת חוות הכשרה וחוות ניסיונות).
3. התלמיד יתרשם מכוחה של האמונה בשיבה לארץ ישראל ומהפתרונות היצירתיים שמצאו החלוצים בהפיכת קשיים להזדמנויות
4. התלמיד יציין לפחות דוגמה אחת מהחיים של קושי שניתן להפוך להזדמנות. (סגירת דלת שפותחת דלתות אחרות).

הרקע למהפך ההתיישבותי במישור החוף

מטרת השיעור: הבנת תרומת אנשי העלייה הראשונה למהפך ההתיישבותי במישור החוף

בעבר, מישור החוף של ארץ ישראל היה עזוב ושומם. עיקר ההתיישבות בו התמקדה לאורך קו החוף ולאורך הנחלים. בשיעור זה ננסה להבין מדוע קנו היהודים דווקא את אדמות מישור החוף ומהו ה"מהפך" ההתיישבותי באזור זה.

על מנת להבין את הרקע למהפך ההתיישבותי, עליך להכיר את המצב ששרר בארץ ישראל בסוף המאה ה-19. לשם כך נעשה את שני התרגילים הבאים:

השלם את הקטע הבא (העזר בבנק המילים):

עד 1882 חיו בארץ ישראל כ-2500 יהודים אשר גרו בעיקר ב _____
וכינויים _____. המפנה חל בשנת תרמ"ב הלוא היא שנת _____.
בעקבות פרעות ואנטישמיות ב _____ החלה עזיבה. רבים הגרו
לארצה"ב ולארגנטינה. אך בעידודה של אגודת _____ הגיעו עולים גם לארץ
ישראל במטרה להתיישב בה. הם נקראו: _____. ביניהם הגיעה גם קבוצה
של חלוצים שנקראה _____. בארץ ישראל שלטה באותו זמן
_____ שהייתה כבר אימפריה מסואבת (=מאוסה)
ומושחתת ולא ראתה בעין יפה את גל העלייה הזה. בעזרת שוחד הוסדרו עניינים עם
השלטונות העותומנים. החלוצים חסרי הניסיון הקימו _____ במישור
החוף שהיה שומם ומוזנח ובכך חוללו מהפך התיישבותי. במפעל ציוני זה תמך יהודי
עשיר ממוצא צרפתי ושמו: _____ שכוונה גם _____.

בנק מילים: 1882, מזרח אירופה, הנדיב הידוע, ארבע ערי הקודש, חובבי ציון, האימפריה
התורכית, הברון רוטשילד, מושבות, ביל"ו, אנשי הישוב הישן, אנשי העלייה הראשונה.

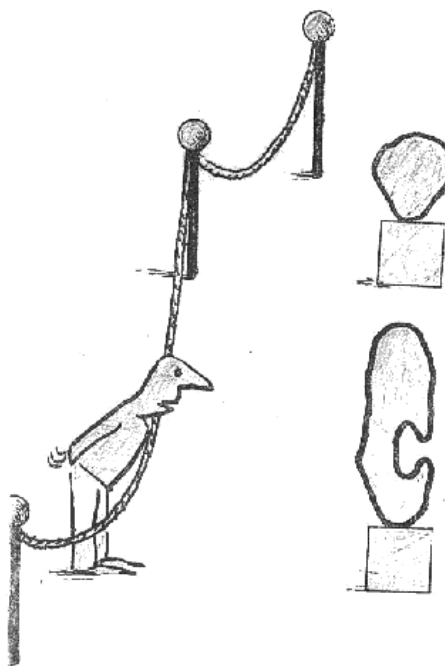
סדנת "הבקע כגבול של שלום"

הקדמה

בסדנה זאת נלמד כיצד סדק באדמה יכול לגרום למלחמה עם סוריה, ועל המשותף לצליינים בים המלח והאלמוגים בים סוף.

בדרך נכיר כמה פרקים קצרים בהיסטוריה הגיאולוגית של ארץ ישראל וכמה סיפורים על היחסים שלנו עם השכנים מעבר לסדק.

בנוסף נבין איך המקום הנמוך ביותר יכול להיות גם העשיר ביותר, נבדוק איך אותה תופעה יכולה ליצור שלושה מקורות מים שונים וננסה לגבש דעה לגבי סוגיות פוליטיות בוערות שמופיעות כל יום בעיתונים.

דף הנחיות לביצוע התרגיל

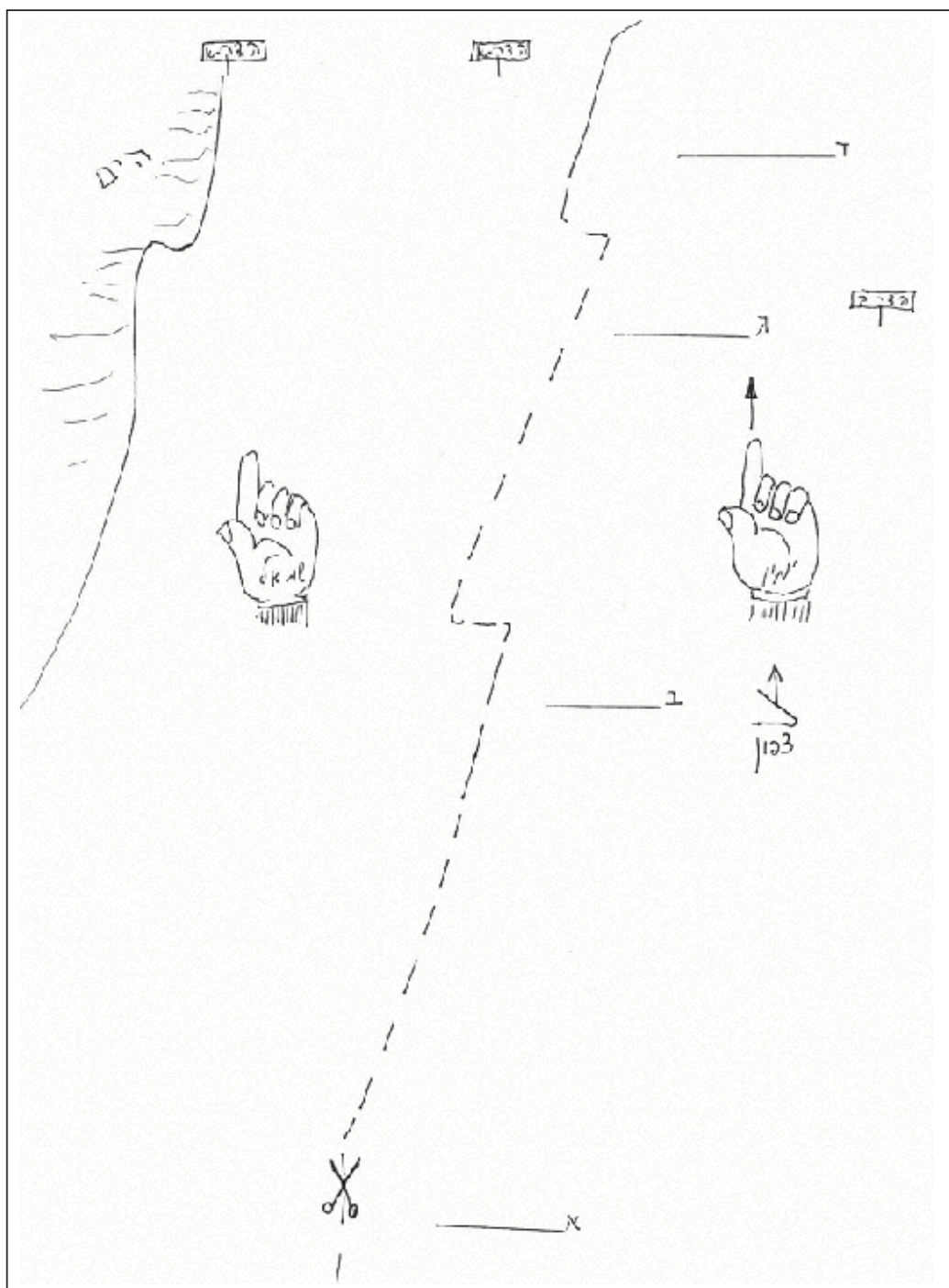
מטרות התרגיל

1. להמחיש את דרך היווצרות הבקע (השבר הסורי אפריקני בתחומי ארץ ישראל).
2. להבהיר את השפעת אופן היווצרותו, על התבליט בשוליו ועל מערכת המים שבו.

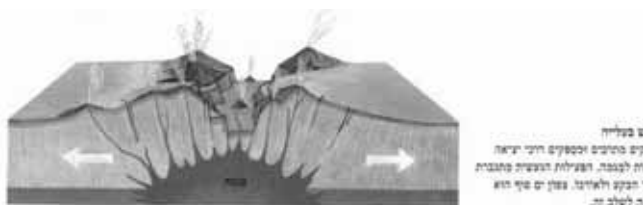
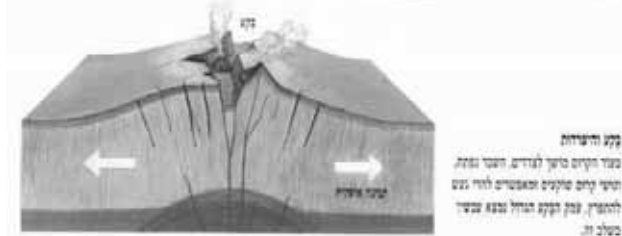
הנחיות לביצוע

הצלחת התרגיל תלויה במילוי מדויק אחר ההוראות, ממש לפי הסדר!!

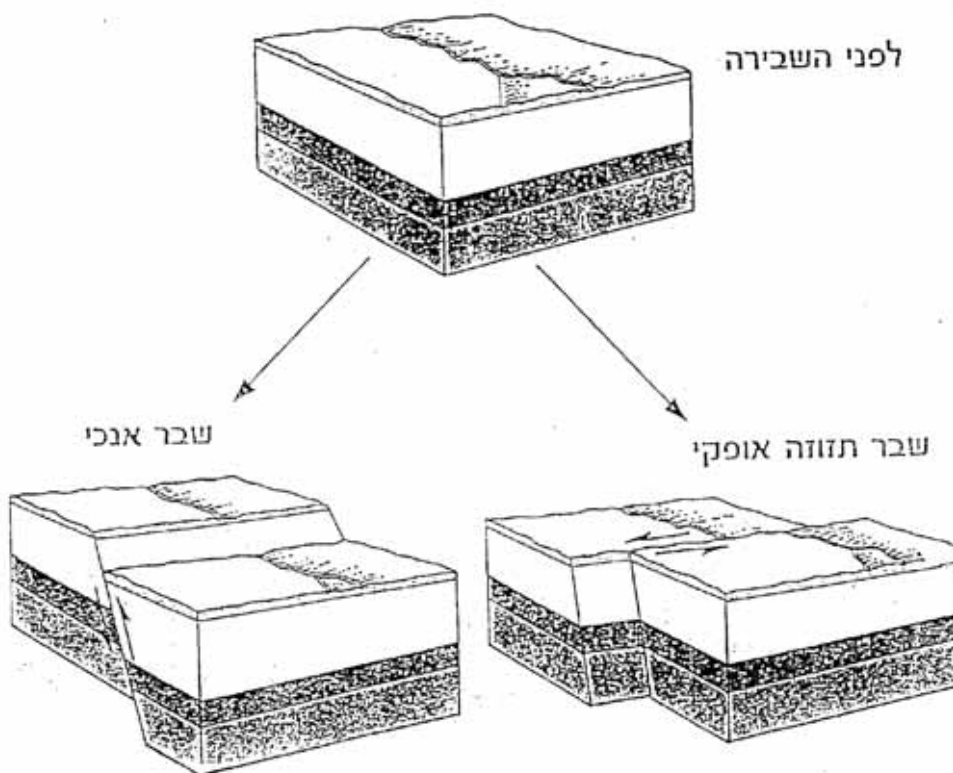
1. ודא שיש בידך דף רקע כחול, דף תרשים, מספריים.
2. הנח את דף התרשים על הדף הכחול. הדק את שני הדפים זה לזה במקומות המסומנים "הדק א" (בחלק העליון של הדף).
3. גזור את דף התרשים לאורך הקו המקווקו (- - - - -).
4. הנח את ידך על דף התרשים על פי סימון הידים.
5. הזז את ידך הימנית, יחד עם חלק דף התרשים שמתחתיו 2-3 ס"מ קדימה, לכיוון החץ (לכיוון צפון).
6. לחץ באצבע על הנקודה המסומנת ב-X והדק את החלק הימני של דף התרשים לדף הכחול במקומות המסומנים "הדק ב".
7. התבונן במפת ארץ ישראל (אפשר משעור הפתיחה) ורשום על גבי התרשים את המקומות המסומנים בתרשים באותיות א, ב, ג, ד.
8. התבונן היטב בדף חשוב וענה: מה היה משתנה במקומות א', ב', ג', אילו "חלק שמאל" היה נע צפונה ביחס ל"חלק ימין"?

תהליך היווצרות השבר הסורי אפריקני

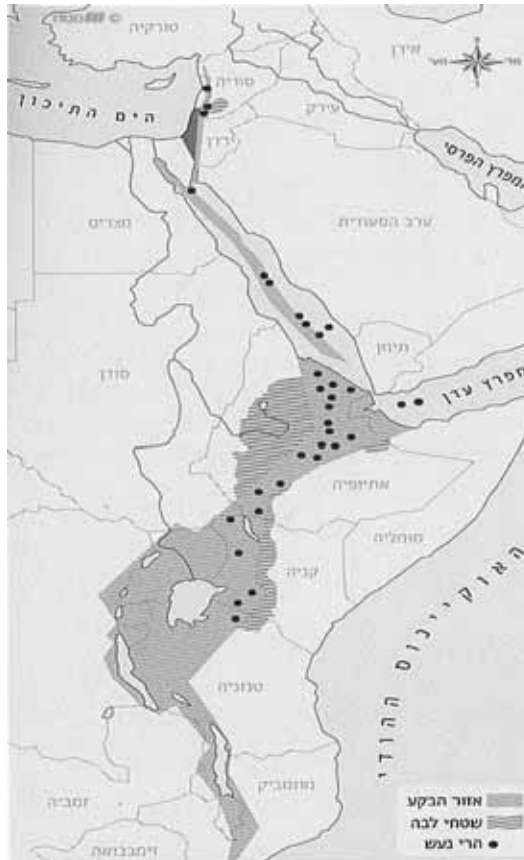

שלבים בהיווצרות הבקע

מפת השבר הסורי-אפריקאי

המפה מציגה את השבר הסורי-אפריקני המשתרע מסוריה ועד אפריקה ועובר בחלקה המזרחי של ישראל. בבקע יש ימות רבות, נחלים ונהרות, ומשני צדדיו הרים גבוהים מתנשאים.

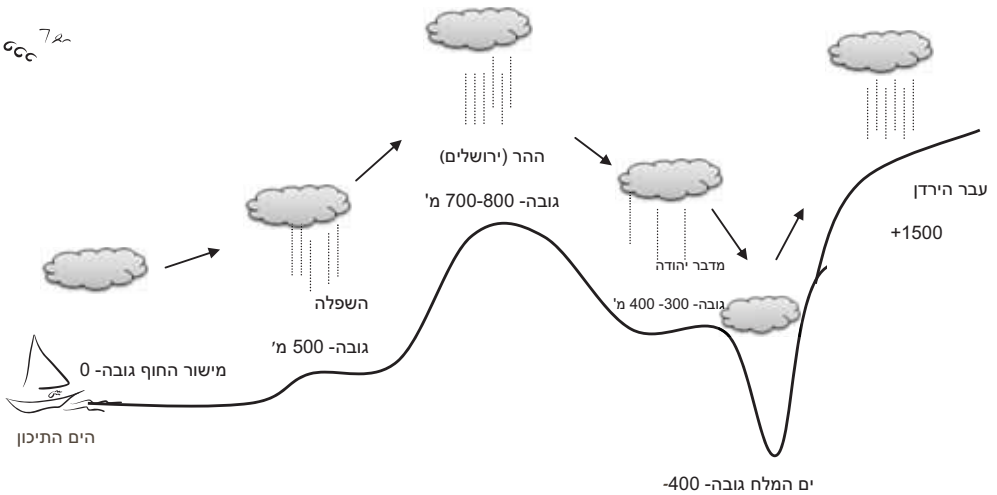
הידעת...

אורכו של השבר הסורי-אפריקני הוא 6,000 ק"מ, שהם בערך שיטת מהיקפו של כדור הארץ...
בארץ ישראל אורכו כ-400 ק"מ.

חתך רוחב של ארץ ישראל

מדבר בצל גשם

הסבירו את תופעת "מדבר בצל גשם" כפי שהיא מופיעה בשרטוט שלפניכם

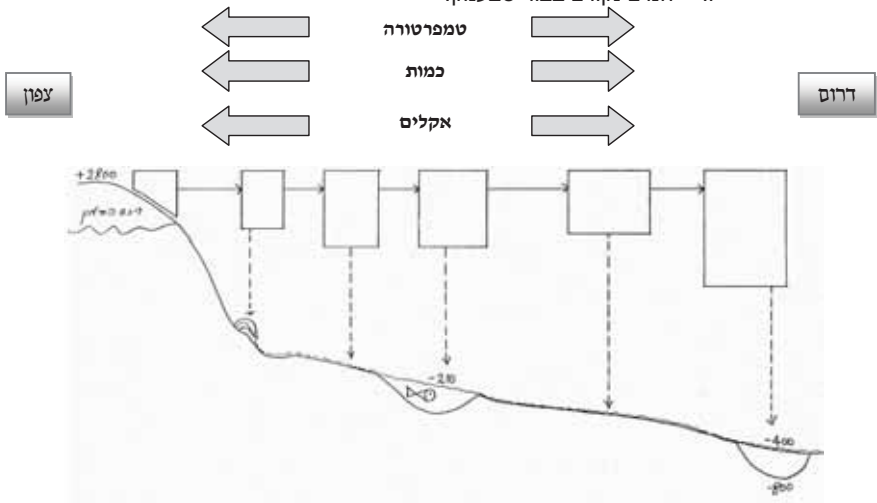

חתך בקעת הירדן

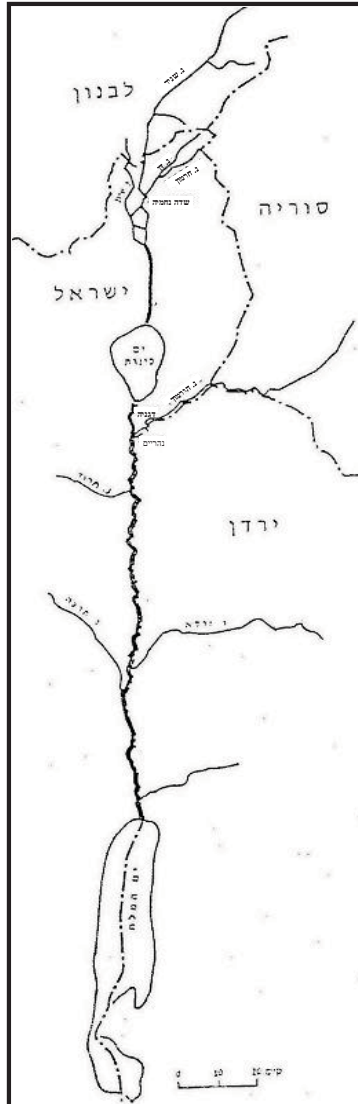
לפניכם חתך של עמק הירדן המתאר את מהלכו של נהר הירדן. היעזרו במפת ישראל וענו על המשימות הבאות:

1. רשמו בתוך החיצים את המאפיינים הפיזיים הבאים: טמפרטורה גבוהה/נמוכה; כמות משקעים גבוהה/נמוכה; אקלים מדברי/ ממוזג.
2. שבצו את ההיגדים הבאים במשבצות מעל התרשים על מנת להסביר את זרימת הירדן מהחרמון דרומה במשבצות שמעל התרשים.
 - א. המים נקווים בבור העמוק ממנו לא ממשיכים לזרום.
 - ב. מים נובעים מההר.
 - ג. המים ממשיכים לזרום במורד העמק.
 - ד. שלג מפשיר
 - ה. המים זורמים בתוך העמק.
 - ו. המים נקווים בבור שבעמק.

מהלכו של הירדן

אזור המקורות

נהר הירדן מקבל את מרבית מימיו משלושה נחלים: דן, חרמון (בניאס) ושניר (חצבני). שניים מהנחלים האלה – דן וחרמון – ניזונים ממעיינות הנמצאים בתחומי מדינת ישראל. נחל שניר ניזון ממעיין הנובע בלבנון. שלושת הנחלים מתלכדים והופכים לנהר הירדן סמוך לקיבוץ שדה נחמיה שבצפון עמק החולה.

משימות:

- א. סמנו במפה בקו כחול את נחל דן, נחל חרמון ונחל שניר.
- ב. הקיפו בעיגול את שדה נחמיה.

1. הירדן בעמק החולה

בעמק החולה השתרעו בעבר ימה וביצה רחבות ידיים. בשנת 1958 ייבשו את הימה ואת הביצה במבצע מורכב ומסובך, והעבירו את מי הירדן לתעלות. התעלות נחפרו במהלך עבודות הייבוש כדי לרכז בהן את המים הרבים שהציפו את השטח. מן הימה והביצה, שגודלן היה כ-60,000 דונם, נותרה שמורת טבע, המיוחדת בחי ובצומח שבה.

משימות:

- א. סמנו במקום המתאים במפה את שמורת החולה, וצבע את המקום.
- ב. מה מאפיין את אפיק הירדן בעמק החולה?

2. הירדן ההרי

בין עמק החולה לכינרת זורמים מי הירדן במהירות באפיק תלול. בתוך האפיק יש גושי סלע רבים, היוצרים מפלים קטנים. על גדותיו של הירדן גדלה צמחייה עשירה: עצי ערבה, שיחי פטל, הדרוף הנחלים ועוד. כיום באזור שמורת טבע גדולה ויפה, הנקראת פארק הירדן.

משימות:

- א. מה מאפיין את אפיק הירדן בקטע הזה של מהלכו?
- ב. צבעו את הכינרת בכחול.

3. הירמוך נשפך אל הירדן

הירדן יוצא מן הכינרת סמוך לקבוצת דגניה. כ-10 ק"מ דרומה משם נשפך אל הירדן נהר הירמוך. בנקודה זו – במקום הנקרא נהריים – הוקמה בשנת 1932 תחנת כוח להפקת חשמל. הקים אותה המהנדס פנחס רוטנברג. תחנה זו ניצלה את הכוח הטמון בזרימת מי הירמוך לייצור חשמל. עם פרוץ מלחמת העצמאות (בשנת תש"ח) נפסקה פעולתה של תחנת הכוח בנהריים, ולא חודשה עוד.

משימות:

- א. סמנו בקו כחול את נהר הירמוך.
- ב. הקף בעיגול את דגניה ואת נהריים.
- ג. מדוע לא חודשה, לדעתך, פעולתה של תחנת הכוח בנהריים?

4. הירדן מגיע עד ים המלח

הירדן זורם דרומה עד למקום השפך שלו – ים המלח. לאפיקו בקטע זה פיתולים רבים. המרחק בין הכינרת לים המלח בקו ישר הוא כ-105 ק"מ, אולם בשל הפיתולים הרבים אורך אפיקו של הירדן באזור זה הוא כ-210 ק"מ (פי שניים!).

משימות:

- א. מה מאפיין את אפיק הירדן בקטע הזה של מהלכו?
- ב. צבע במפה בכחול את ים המלח.
- ג. כעת, סמן במפה בקו כחול את נהר הירדן לכל אורכו.

הימים שבבקע

תרגיל זה בנוי משלושה שלבים. יש לבצע את שלב א', לוודא שהביצוע נכון ורק אז לגשת

לשלים ב' וג'.

שלב א':

לפניכם טבלה. בצד ימין מצויה סדרה של אפיונים אפשריים המתייחסים שלושת גופי המים הרשומים בשורה העליונה. עליכם לסמן X במשבצת המבטאת התאמה בין תכונה/אפיון אפשרי, לבין גוף המים המסוים.

מפרץ אילת	ים המלח	כנרת	המאפיין	
			כן	מים נכנסים אליו
			לא	
			כן	מים זורמים ממנו
			לא	
			כן	מים מתאדים בו יותר מבשני הגופים האחרים
			לא	
			כן	קשור למערכת האוקיינוסים
			לא	
			כן	קשור למקור מין מתוקים
			לא	

א. שיא ההתאדות מתרחשת בגופי מים המצויים במקומות חמים והמהווים אגמים

ב. סופניים (שהמים נכנסים אליו אך לא יוצאים ממנו).

ג. ייתכן שמאפיין כלשהו יהיה נכון לגבי יותר מגוף מים אחד.

ד. היעדרו במפות ובתרשימים שעל הלוח.

שלב ב':

על-פי הנתונים בטבלה:

1. גוף המים המתוק ביותר הוא _____, הסיבה לכך היא:

_____ גוף המים המלוח ביותר
הוא _____, הסיבה לכך היא:

שלב ג':

נתונים נוספים:

- א. בחופי האוקיינוסים המצויים בקו המשווה, מתקיים הרובד הביוטי (חי וצומח) הימי המפותח בעולם.
- ב. לבעלי חיים ימיים יכולת תנועה בתוך גוף המים.
- ג. בגוף מים מלוח מאוד שוקעים מלחים, מלחים אלו ניתן להפיק בקלות יחסית.
- ד. מלחים מסוימים משמשים חומרי גלם לתעשייה, אחרים הנם בעלי סגולות מרפא.

על-פי הנתונים שבשבלים א' וב' והנתונים הנוספים שלמעלה, ענו על השאלות הנוספות:
3. איזה גוף מים יכול לשמש נתיב תחבורה לכל העולם, ולכן הגיוני לבנות בו נמל?

_____ הסיבה היא:

2. באיזה גוף מים הרובד הביוטי (חי וצומח) הוא המפותח ביותר?

_____ הסיבה היא:

3. איזה גוף מים יכול לשמש למי שתייה?

_____ הסיבה היא:

4. מאיזה גוף מים ניתן להפיק חומרי גלם?

_____ הסיבה היא:

5. איזה סוג תיירות ניתן לפתח בכל אחד משלושת גופי המים?

_____ בכנרת:

_____ בים המלח:

_____ במפרץ אילת:

הידעת...

כמה מלוח ים המלח? בים התיכון ישנם 35 גרם מלח בכל ליטר של מים 340 גרם לכל ליטר.
פי עשרה מאשר בים התיכון!
כלומר, שליש מהמים הם מלחים המומסים בו!

שני ימים יש בארץ ישראל

אחד מימיו מתוקים, חיים בו דעים

הירדן מזרים אל הים הלה מים חיים

ירק רב מקשט את גדותיו

עצים בורסים ענפים מעליו,

שולחים שורשים לינוק מממיו.

ציפורים בונות קניהן בין ענפי העצים

אנשים בנו לחופיו בתים

הכל שמחים על שכל לפתת במקום הלה

מים הכנרת

הירדן מתפתל, זורם דרומה,

נשפך אל ים אחר

שם אין זכר לדעים

ציפורים אינן מצויצות,

אין שומעים את צחוק הילדים.

הירק אינו מקשט את חופיו

חיה וצוף אינם שותים מממיו

להו ים המלח

שני ימים יש בארץ ישראל

המרחק ביניהם קצר

הירדן, מפקה את שניהם מים חיים.

מה זורם להבדל הגדול בין שני הימים?

ים הכנרת מקבל את מי הירדן

אך אינו שומר אותם לצמח

הוא מקבל וטם נותן

תמורת כל טיפה הזורמת לתוכו,

מזרים הוא מתוכו טיפה אחרת

אך ים המלח אינו מחזיר,

אולר הוא את מימיו בתאווה קצון

הוא אינו מוותר על אף טיפה

ים כנרת מקבל וטם מחזיר

לכן הוא ים חיים

ים המלח רק מקבל

לכן כינוהו ים המוות

שני ימים יש בארץ ישראל

שני סוגי אנשים יש בצולל

הידעת...

חשיבותו הרבה של המלח כתבלין וכחומר מחמיץ ומשמר, וכן לרפואה, לעיבוד עורות ומתכות וגם לפולחן (יהודי ונכרי), הביאה את מלכי בית תלמי להטיל מס שנתי קבוע על תושבי הארץ, שנקרא "מס המלח". החשמונאים ביטלו את המס הזה, אך הורדוס שב וגבה אותו מיהודי הארץ.

מפת המזרח התיכון: ישראל- ירדן- סוריה- לבנון

מלאו את שמות המדינות במפה האילמת.

כל הדברים שרצית לדעת על ירדן ולא העזת לשאול...

- עיר בירה – עמאן
- שפה – ערבית
- משטר – מלך (עבדאללה השני)
- שטח – 92,000 קמ"ר (ישראל 22,145)
- אוכלוסיה – כמעט 6,000,000
- צפיפות – 62 אנשים לקמ"ר (ישראל 338)
- גבולותיה הוגדרו על ידי הבריטים.
- השטח ניתן לשושלת ההאשמית כהוקרה על העזרה שנתנו לבריטים במלחמת העולם הראשונה.
- עד 1948 עיקר האוכלוסייה הייתה בדואית.
- לאחר 1948 70% מהאוכלוסייה הם פלסטינים (פליטים שברחו מאזורים שנכבשו על ידי ישראל)
- לאחר מלחמת ששת הימים וויתרו הירדנים על הגדה המערבית (יהודה ושומרון) לטובת המדינה הפלסטינית.
- עוד לפני הסכם השלום הרשמי היו יחסי גומלין בין ישראל וירדן:
 - המלך הירדני חוסיין, הזהיר את גולדה מאיר (ראש הממשלה הישראלי) שעומדת לפרוץ מלחמה ב-1973.
 - ידע חקלאי ייחודי עבר לירדן עוד לפני חתימת ההסכמים עימה (חיפוי קרקע, טפטפות וכו')
- הסכם השלום עם ירדן נחתם בשנת 1994.

כל הדברים שרצית לדעת על סוריה ולא העזת לשאול...

- עיר בירה – דמשק
- שפה – ערבית
- משטר – נשיאות, דיקטטורה (באשר אל-אסד)
- שטח – 183,885 קמ"ר (ישראל 22,145)
- אוכלוסיה – כ- 18,000,000
- צפיפות – 99 אנשים לקמ"ר (ישראל 338)
- רוב אזרחי סוריה, למעלה משני שלישי הם ערבים, מוסלמים-סונים.
- היתר הם מיעוטים: עאלוויים, דרוזים, נוצרים, כורדים ובדואים.
- הגבול בין ישראל וסוריה בקבע לראשונה בשנת 1916 כגבול ביו השלטון הבריטי לצרפתי במלחמת העולם הראשונה במסגרת הסכם סייקס פיקו.
- קו גבול זה נקבע כקו שביתת נשק בין ישראל לסוריה ביולי 1949, והוא עבר לאורך הירדן מצפון לכינרת, ולאורך בחוף המזרחי של הכנרת.
- מאז קום המדינה נמצאות ישראל וסוריה בעימות.
- השטח שנמצא במרכז העימות הוא רמת הגולן, שטח שנכבש ע"י ישראל במלחמת ששת הימים.

המרדף

מילים: ירון לונדון

לחן: נחצ'ה היימן

ארץ טובה שהדבש בעורקיה
אך דם בנחליה כמים נזל.
ארץ אשר הרריה נחושת
אבל עצביה ברזל.
ארץ אשר מרדפים קורותיה,
אלפיים דפים ועוד דף,
עד שנשרף
עוד מעט כל חמצן ריאותיה
בגלל מרוצת המרדף.

ארץ אשר ירדפיה אויביה
והיא את אויביה תרדוף במרדף.
היא את אויביה תשיג, אך אויביה
הם לא ילכדוה בכף.
זו הרואה את חייה מנגד
תלויים כעלה הנידף.
היא יראה,
אבל כמו לא הייתה כלל מודאגת
תמתין עד לתום המרדף.

שלום עם ירדן: השפעת השלום על השותפים לו.

טקס חתימת הסכם השלום עם ירדן

קראו את הקטע וענו על השאלות שאחרי:

קטע מתוך נאומו של יצחק רבין בטקס חתימת הסכם השלום 1994

"הוד מלכותו,

אנו חיים באותו חבל ארץ. אותו גשם מפרה את אדמותינו. אותו שרב מייבש את שדותינו. זו אותה תאנה שבצלה אנו חוסים, וזו אותה הגפן שאת פריה אנו אוכלים. אנו שותים מאותה באר, וצחוקו של ילד בעמאן, מקיץ נרדמים בחוצות ירושלים.

רק 70 דקות של נסיעה מפרידות בין ירושלים לעמאן. 70 דקות ו- 46 שנים. וכשם שהיינו אויבים גדולים, כך אנו יכולים להיות שכנים טובים.

אדוני המלך, שנינו ראינו הרבה בחיינו. ראינו בחיינו יותר מדי סבל. מה תוריש לילדיך? מה אשאר אני אחרי לנכדי? אין לי נכסים, יש לי רק חלומות, להוריש לדורות הבאים עולם טוב יותר, מפויס יותר, עולם שנעים לחיות בו. אין זה הרבה מדי."

1. מהו המסר המשתקף מנאום זה?

2. כיצד מסר זה משתלב עם שם הסדנה?

היחסים בין ישראל לירדן

ב- 19 ביוני 1967, ימים ספורים לאחר סיום מלחמת ששת הימים נקבע נהר הירדן כגבול הביטחון של ישראל. במשך השנים 1968-1970 כונתה בקעת הירדן "ארץ המרדפים", כי באזור התנהלו עשרות מרדפים אחרי מחבלים פלשתיניים שניסו לחדור ממזרח לירדן ולבצע פיגועים בישראל. מפקדים בכירים וחיילים רבים נפלו בקרבות עם המחבלים.

בין שנות ה-70 וה-80 ניהלה ישראל מדיניות של "גשרים פתוחים" עם ממלכת ירדן. במסגרת מדיניות זו התאפשרה העברת תוצרת חקלאית, ותנועה של אוכלוסייה מקומית, ומפגשים חשאיים בין בחירים ישראלים וירדנים.

ירדן לא הצטרפה למצרים ולסוריה במלחמת יום הכיפורים, אך לצורך הכרזת הסולידריות הערבית, שיגרה חטיבת טנקים לגזרת רמת הגולן.

פגישות קבועות בין יצחק רבין ומנהיגים ישראלים אחרים לבין המלך חוסיין נמשכו עד 1977 בניסיון למצוא דרכים להגיע להסדרת היחסים בין שתי המדינות. ביסוד הדברים הייתה מונחת תפיסת שותפות אסטרטגית בין שתי המדינות בחשש לעליית כוחם של גורמים פונדמנטליסטים וגורמים פלשתיניים קיצוניים. לאחר הפסקה של 8 שנים, חודשו המגעים על-ידי ראש ממשלת ישראל שמעון פרס.

ב- 26 באוקטובר 1994 נחתם חוזה שלום בין מדינת ישראל לבין הממלכה הירדנית ההאשמית. החוזה הכולל 30 סעיפים ונספחים נחתם על-ידי ראש הממשלה הירדנית עבד אל-סלאם מג'אלי, ראש ממשלת ישראל יצחק רבין ונשיא ארצות הברית של אמריקה וויליאם ג' קלינטון. הכנסת אישרה את ההסכם ברוב של 105 חברי כנסת, ורק 3 התנגדו.

בהסדרים טריטוריאליים בין שתי המדינות נקבע: קביעת הגבול על-פי הקו המנדטורי (1922) בתוספת תיקונים מזעריים. קטע הגבול המזרחי של "הגדה המערבית" לא סוכם ולא סומן. לטעמם של הירדנים הרשות הפלשתינית צריכה להיות שותפה לקביעת גבול זה.

הסעיפים החשובים בהסכם הם:

- **נורמליזציה של היחסים בין שתי המדינות:** פתיחת שגרירויות, מתן אשרות כניסה לתיירים ישראלים וירדנים שירצו לבקר במדינה השכנה וקיומו של קו אווירי סדיר בין שתי המדינות.
- **ביטחון וטרור:** שיתוף פעולה של שתי המדינות במלחמה נגד הטרור והתחייבות שלא תאפשר לצבא זר להשתמש בשטח המדינה כדי לפגוע במדינה השכנה.
- **מים:** ישראל תעביר לירדן מדי שנה כ - 50 מיליון מטר קוב מים באיכות שתייה מהכינרת; ישראל תוכל להמשיך ולהפיק לצרכיה כ- 15 מיליון קוב מים מ- 14 בארות באזור חצבה ועין-יהב שבערבה.

- **פליטים ועקורים:** ישראל וירדן ישתפו פעולה כדי להקל את מצבם של הפליטים הפלשתינים אשר מצאו מקלט בירדן לאחר מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים ויחפשו פתרונות לבעיה במסגרת השיחות הדו-צדדיות.

מפות הגבול המזרחי של מדינת ישראל: 1949-1967

1967 לאחר מלחמת ששת הימים

1949 גבול שביתת הנשק לאחר

בעקבות הקטע-ענו על השאלות הבאות:

1. מה היה כינוייה של הבקעה ומדוע?
2. באיזה שנה נחתם חוזה השלום עם ירדן? מי היו נציגי המדינות?
3. מהו המחיר שישראל נדרשת לשלם לטובת השלום?
4. מהו המחיר שירדן נדרשת לשלם לטובת השלום?
5. חשבו היטב ונמקו, מהי דעתכם? האם ההסכם כדאי ביחס למחירו?

תעלת הימים

לפניכם תקצירים של שתי כתבות מעיתון הארץ העוסקות בנושא תעלת הימים קראו את הכתבות וענו על השאלות הבאות:

1. מה ההבדל בין הגישות של שתי הכתבות?
2. מהם היתרונות והחסרונות של תעלת הימים?
3. הארגונים הירוקים (הדואגים לאיכות הסביבה) מביעים התנגדות לפרויקט. מהן טענותיהם המרכזיות?
4. הפרויקט הוא יוזמה ואינטרס כלכלי של בעלי ההון. מה לדעתכם יכולה להיות הבעיה מכך? כיצד יכולה טובת הציבור, משני צידי הגבול להיפגע מכך? ומה הם צריכים לדרוש מובילי הפרויקט?

מיזם ענק של יצחק תשובה: ליישב שלושה מיליון איש בערבה עד 2050
20.7.2008 צפירי רינת

איש העסקים יצחק תשובה מקדם תוכנית שתכליתה להביא מיליוני תושבים לערבה בעשורים הקרובים. התוכנית נועדה ליצור בערבה תשתיות תעסוקה, תיירות, תחבורה ומים, ולהיות מקור משיכה לתושבים החדשים. הפרויקט אינו כולל הקמת תעלה, להצלת ים המלח. אם תוקם תעלה כזאת בשטח ירדן, היא תשתלב בפיתוח המתוכנן.

צוות בראשות משה טרי, יו"ר רשות ניירות

הערך לשעבר, וארז רון, בעבר האחראי על פרויקט תעלת הימים במשרד לפיתוח אזורי, החל בימים אלה להכין, ביזמת תשובה, תוכנית אב לפיתוח הערבה. היא תובא בהמשך לאישור הממשלה. הם נעזרים בשורת מומחים בתחומי הנדסה, כלכלה וסביבה. בימים הקרובים תוצג התוכנית בכנסת, לפני שדולת ח"כים למען ים המלח.

התוכנית מבוססת על שיתוף פעולה עם

ירדן, שתקים, על פי צרכיה, תשתית דומה לזו שתקום בצד הישראלי. סמוך לעיר עקבה יוקם מתקן התפלה גדול, שיוכל להזרים מים לצורכי ירדן, וכמות גדולה נוספת לפרויקטים משני צדי הערבה. הוא יפיק בשלב ראשון מים בכמות של כ-200 מיליון מטרים מעוקבים, ויוכל להשליש את התפוקה. כמקור אנרגיה ישמש לו גז טבעי ממצרים או מסעודיה. על פי התוכנית, שנמצאת בשלב רעיוני בלבד, יוזרמו מים ממתקן ההתפלה למאגר במרכז הערבה. משם יוזרמו המים בנחל הערבה, שהוא היום נחל שזרמים בו שיטפונות לעתים רחוקות. מים יוקצו גם למילוי אגמים, שלצדם יוקמו בתי מלון ואזורי מגורים. היעד שקבע תשובה הוא ליישב את הערבה בשלושה מיליון תושבים, עד 2050; אך גם תוספת אוכלוסייה של מיליון תושבים תיחשב הישג. ההנחה היא

שהאזור יהפוך למבוקש בעקבות הקמת תשתיות, פיתוח אזורי תעסוקה והקמת אזורי מגורים ברמה גבוהה.

הפיתוח, שיתבסס בעיקר על הון פרטי, יכלול הרחבת יישובים קיימים, אך גם הקמת יישובים חדשים, חלקם בגודל של ערים. עם זאת מצפים אנשי תשובה שהמדינה תעניק הטבות למי שירצה לגור בערבה ותעודד חקיקה שתאפשר מימוש פיתוח בקצב מהיר.

ביחס לתעלת הימים, הגישה של תשובה ואנשיו היא שיש להמתין להחלטת המדינות העוסקות בכך, ובראשן ישראל וירדן. אם תיכרה התעלה, ניתן יהיה לשלב את הפיתוח יחד עם תוכנית זו. אך פיתוח הערבה עומד לעצמו ומהווה אינטרס כלכלי גם של הירדנים.

תעלת הימים: ההחייאה של ים המוות?

צפריר רינת

התוכנית להזרים מים ממפרץ אילת בתעלה עד לים המלח כדי להעלות את מפלס מעוררת התנגדות בקרב ארגונים ירוקים, החוששים כי הדבר דווקא יגרום לנזקים נוספים לסביבה

במאה הקודמת הצליחו ירדן, ישראל וסוריה לייבש בתוך כמה עשרות שנים אגם (החולה) ולהפוך נהר לתעלת ביוב (הירדן). הן גם הביאו לייבוש מחציתו הדרומית של ים המלח ולתחילת ההתייבשות של החצי הצפוני. כל זאת כתוצאה מהטיה וייבוש של מקורות המים לטובת שימושים אחרים.

החזון הבא של מנהיגי ירדן וישראל, הנתמך על ידי הבנק העולמי, הוא לתקן חלק מהנזק באמצעות הזרמת מים ממפרץ אילת בתעלה עד לים המלח, ולהעלות את המפלס היורד. אלא שהארגון הסביבתי "ידידי כדור הארץ - המזרח התיכון", חושש שתוכנית זו של תעלת ימים תגרום לנזקים נוספים לסביבה. הארגון נאבק למען בחינה מעמיקה יותר של הפרויקט, ובאחרונה הוציא דו"ח המתייחס לבדיקות של השפעות תעלת הימים שיזם בתמיכת הסוכנות של ממשלת ארה"ב לסיוע

חוץ.

"ידידי כדור הארץ - המזרח התיכון" הוא הארגון הסביבתי היחידי שבמסגרתו פועלים במשותף ישראלים, פלשתינאים וירדנים. אחד מתחומי העיסוק העיקריים שלו הוא פעילות להצלת ים המלח ושימור המורשת ההיסטורית והטבעית שלו.

טענה מרכזית של הארגון היא שלא נבחנת ברצינות חלופה נוספת לשיקום ים המלח, המבוססת על השבת חלק מהזרימה הטבעית לירדן, שהיה מקור המים העיקרי של ים המלח.

הפרויקט המתוכנן של תעלת הימים יתבסס על מים שיישאבו בראש מפרץ אילת. מים אלו יוזרמו לאורך הערבה הירדנית בתעלה, תת-קרקעית בחלקה ופתוחה בחלקים אחרים. ליד ים המלח ינוצלו המים לצורכי התפלה ולהזרמה ישירה אל הים שבו הם אמורים למנוע את המשך ירידת המפלס. בעיני גורמים ממשלתיים בישראל וירדן מדובר בפרויקט שגם יתרום ליצירת שיתוף פעולה ולחיזוק תהליך השלום.

על פי בדיקת ההשלכות בצפון מפרץ אילת, מעריך המכון הירדני שפעולות להקמת מתקני השאיבה יגרמו נזק לצומח ולחי בקרקעית המפרץ. שאיבת המים תשפיע על משטר זרימת המים לטווח של שלושה קילומטרים ועל טמפרטורות המים. לא ברור מה יהיו ההשלכות של השפעות אלו.

המכון הירדני מציין ששאיבת מים בהיקף שבו מדובר לא בוצעה בשום מקום, ולכן אין כל מידע קודם על השפעות של פרויקט מסוג זה. הארגון טוען שמשמעות הדבר היא שיש לבצע בדיקות נוספות, ואפילו להכין מודל ממוחשב של השפעת השאיבה, ואולם הבנק העולמי אינו מתכנן הכנת מודל כזה.

בדיקה נוספת של המכון הגיאולוגי מעלה את החשש שהחדרת מים ממפרץ אילת תיצור תהליכים כימיים שיגרמו ליצירת גושי גבס בים המלח ולשינוי באופיו, צבעו וריחו. כמו כן, עלולה להתפתח שכבה עליונה במים שתהיה דלילה יותר במלח, שבה ישררו תנאים להתפתחות חיידקים בעלי צבען בגוון אדום, שהם בעלי יכולת שרידות ממושכת, ויכולים לגרום לים לקבל צבע אדמדם.

בארגון חוששים עוד שהממשלות יפעילו לחץ פוליטי למניעת מחקרים שעלולים להביא למסקנה שפרויקט התעלה הוא בעייתי.

משימות סיכום - ירדן

תייר מזדמן לאזורנו

אתם נוצרים המעוניינים לארגן ביקור משולב באזור לרגל חגיגות הקרבות לציון 2000 שנה להולדת ישו. לרשותכם רכב ומדריך צמוד. האתרים בהם בחרתם לבקר הם:

- ירושלים - מקום צליבתו וקבורתו של ישו, שם כנסיית הקבר.
 - נהר הירדן בסמוך ליריחו - שם נטבל ישו, לכן בו נטבלים הנוצרים המאמינים כדי להיטהר.
 - בית לחם - מקום הולדתו של ישו בה נמצאת 'כנסיית המולד'.
 - פטרה - נבי הרון - הקבר של אהרון, אחיו של משה, קדוש גם לנוצרים.
 - הר נבו - במקום בו צפה משה אל ארץ ישראל (אליה לא הגיע).
- הנוצרים הקימו כנסייה במקום.

1. תכננו את הסיור:

א. אתרו את האתרים במפה והחליטו על סדר הביקור המתוכנן.

ב. דרך איזה מעבר / גשר תעבור בין ירדן לישראל?

ג. כיצד תחזרו חזרה לאירופה?

2. ציירו פוסטר לפרסום הטיול.

3. תנו דוגמאות לבעלי עסקים או בעלי מקצוע שיכולים להרוויח כתוצאה מפתיחת המעברים בין ירדן לישראל לתיירים.

.....

ירדנים וישראלים נלחמים על הכדור

אתה מתקדם במהירות במנהרת הזמן ומגיע לבקעת הירדן בשנת 2050. ישובי הבקעה **משני עברי הירדן**, המקיימים חקלאות מפותחת כתוצאה משיתוף פעולה ביניהם, ומקיימים ליגת כדורגל מקומית משותפת לשני הצדדים.

1. ציירו את הסמל של הליגה המשותפת.

2. השתמשו בדמיונכם ותארו את ביקורכם בבקעת הירדן בשנת

2050. אילו מוסדות חברתיים ותרבותיים נוספים, המבטאים שיתוך

פעולה ישראלי-ירדני, מתקיימים באזור? ניתן לתאר בעזרת סיפור

קצר או המחזה.

מי ישמור על הטבע?

בקעת הירדן על שפע המים שבה עשירה בצומח ומשמשת מקור משיכה למגוון של בעלי חיים.

בגלל התבליט והאקלים בבקעה, וזרמי אוויר העולים מעלה, משמש ציר הבקעה אחד מצירי הנדידה החשובים של העופות בסתיו ובאביב בין העופות הנודדים מעל ציר הבקעה: חסידות, שקנאים, פלמינגו ועוד.

על עושרה של הבקעה בעבר מספר התייר פליקס פברי שביקר בה בימי הביניים (1484) והוא מתאר את הבקעה כך: "בערבות הירדן ובמישוריו משוטטות חיות בר רבות, ועם רדת הערב הן מתאספות ליד המים להרוות צימאון. בחום הן רובצות במאורות שבין הסלעים. ביניהן יש אריות, דובים, תנים, איילות, ארנבות, חמורי-בר ועוד. כולם מתהלכים כחיות בית ואינם בורחים מפני אנשים..."

1. הוחלט לקיים כנס משותף בנושא הטבע ושמירת הטבע בבקע. ציירו את הכרזה

שתבטא את הטבע בבקע לאור האמור לעיל.

2. נסחו הודעה לעיתונות המבהירה את חשיבות הכנס.

3. מדוע לדעתכם חשוב שיתוף פעולה בנושא שמירת הטבע

משני עברי הבקע?

שלום על גלגלים

ירדן מייצאת את סחורתה דרך נמל עקבה המשמש כנמל יחיד.

1. בדקו במפה ורשמו את המרחק בין עיר הנמל עקבה לרבת עמון - בירת ירדן.

2. מהו המרחק בין ערי הנמל חיפה או אשדוד לרבת עמון?

3. לאן עדיף לירדנים לייצא סחורות דרך נמל עקבה?

4. לאן כדאי להם לייצא דרך נמלי ישראל?

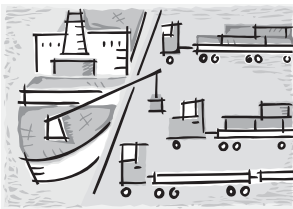
5. מה מדינת ישראל בכלל ותושבי הבקעה בפרט, יכולים

להרוויח מייצוא של סחורות ירדניות דרך נמלי ישראל?

ומה הם יכולים להפסיד מכך?

6. ציירו לוגו - סמל מותג של חברה הובלות משותפת

לישראל ולירדן.

בתי, את בוכה או צוחקת?

יובל כץ

פֶּטֶל אחיון התפוצץ ושתק

עֶשֶׂה העממה את העמק

ילדה מלצות יצאה ממקלט

ואין בתים עוד במשק

אמא היה לנו בית ירוק

עם אבא בובה ושק

בית איננו ואבא ירוק

אמא את בוכה או צוחקת?

הביטי לאמא בתי אל ההפ

ההפ שהיה כמפלצת

עוד יש ילדתי תותחים על ההפ

אך הם מאיימים על דמשק

הביטי לאמא בתי לאנן

שם יש חייילים, רק אהבא

דגלם בצבאים על כחול ולבן

בוכה וצחק שם עם אבא

יהיה לנו בית ירוק ילדתי

עם אבא ובובה ושק

ולא עוד אימה ילדתי

בתי את בוכה או צוחקת

שקיצות באדום ולריחות בזהב

פושטות בירוק ובמים

ובלי תותחים ילדתי על ההר

ירויק עוד הצמק כפליים

נורע הירדן, מתפתל כשיכור

פריחה את הצמק נושקת

ואיש לא יסב את מימיו לאחור

הידעת...

במלחמת ששת הימים נלחמנו במקביל עם המצרים בסיני, עם הירדנים בירושלים, יהודה ושומרון, ועם הסורים ברמת הגולן, ואת כל זה עשינו בשישה ימים!

מתיישבים בדילמה

לפניכם דעות אישיות של ארבעה מתושבי רמת הגולן.

1. אספו מכל הדמויות את הטיעונים העיקריים בעד ונגד פינוי רמת הגולן.
2. עם איזו מהדמויות אתם מזדהים ביותר? מהם הטיעונים של אותה דמות?
3. אילו מהנימוקים אינם מקובלים עליכם? מדוע?

דמות מס' 1 בנצי יונה אברהמי – קצרין

בנצי: "שלא יספרו לי ספורים, כל אחד שיושב פה בגולן ידע עמוק בלב שלו שהיום הזה יגיע ונצטרך לזוז מפה, מאיפה אני יודע את זה? מעצמי י."

ב- 1984 קרה לי אסון והבן שלי, איתן, נפל בלבנון, איפה קברתי אותו? פה בקצרין? לא, קברתי אותו בקרית שאול, למה? כי בתת מודע תמיד ידעתי שנרד, אני כמו שאתה רואה אותי, מהגרעין המייסד של קצרין, כל הגיבורים האלה שאתה רואה מסתובבים פה וצועקים – אני לא מאמין להם. תראה להם כסף, והם יגידו תודה רבה ושלוש, הכל שקר."

יונה " בטח שאנחנו מוכנים לפנות את המקום בלי בעיה כשתהיה החלטה, כשהיה שלום. גם במשאל עם נצביע בעד, למה? כי ילד אחד איבדתי והילד השני הולך עוד מעט לקורס טיס ואני אומרת – כל הגולן לא שווה ילד אחד, ואל תספרו לי סיפורים.

עד שיתחילו במגעים רציניים על השלום באזור, אנחנו חיים כרגיל, אפילו גייסנו משקיע מחו"ל ואנחנו רוצים לבנות כאן בית מלון.

כשהממשלה תפסיק להשקיע כאן, גם אנחנו נפסיק. בינתיים אומרים לנו שהכל כרגיל, לא?"
(על פי "הארץ", 10.10.94)

דמות מס' 2: עמוס צור – מושבניק ברמת הגולן.

"לדעתי, יש קונסנזוס רחב מאוד בעם לגבי חשיבותו האסטרטגית – ביטחונית של הגולן. נסיגה מהגולן לדעתי תחזיר אותנו לימים של הפגזות ואיום בלתי פוסק על יישובי העמק ושוב נמצא את עצמנו במלחמה שתגבה מחיר יקר מכפי שאנחנו מעלים בדעתנו.

בחודשים האחרונים החלו לחוש הרבה אנשים שהגיע הרגע המכריע, שהחלה הספירה לאחור.

אנחנו אנשי תנועות נוער חלוציות, בני המושבים וקיבוצים.

אני אישית נולדתי ברמת יוחנן, אבי היה רועה ומשורר, בבואנו לגולן שאבנו את כוחנו מתחושה שאנחנו רצויים כאן כעת אומרים לנו שלמען השלום אנחנו צרכים לוותר על הבית.

אנחנו חיים כאילו השד הנורא איננו, אנשים חיים במתח קשה ומנסים להדחיק, הילדים שלנו במשבר, פתחנו סדנה אי ודאות לחברים.

ככל שעובר הזמן, האיום הזה מחדד פניו והופך מוחשי, אנשים נכנסים לדיפרסיה, טוב זה לא יכול להיגרם.

אנשים אומרים לעצמם, אין ברירה אנחנו גרגר קטן, אפילו אם נגיע להסכם כל שהוא, מי ערב לנו לגבי יציבות השלטון בסוריה והמחויבות שלו לקיומו של ההסכם?"

(על פי "ידיעות אחרונות", 4.10.94)

דמות מס' 3 : סמדר חמי – גבעת יואב

"מה שאנו עוברים עכשיו זו צורה כלשהי של אבל על כל החלומות, על מקום עבודת חיינו שהשקענו כאן.

האבל שלי הוא אישי, אצל כל אחד מאיתנו הכל הולך להיהרס וכולנו יודעים שאין ברירה.

כולנו שותפים לדילמה הנוראה, אנחנו אוהבים את רמת הגולן, בנינו אותה בעשר אצבעות, רגלי מכירות כאן כל שביל.

אני בעד ויתורים בגולן תמורת שלום ועד יישובי הגולן אינו פועל בשם כולנו, אין קונסנזוס בגולן, הרבה תושבים בעיקר הוותיקים באו לכאן בתחושה שנתנו לנו בידיים פיקדון, הם בנו ושתלו בתנאים של חוסר ודאות ולא שיערו שאי פעם יהוו מכשול לשלום.

אנחנו לא רוצים להוות מכשול לשלום."

(על פי "ידיעות אחרונות" 10.10.94)

"אנחנו עשרים ושתיים שנה בגולן. באנו לגולן לפני מלחמת יום כיפורים כאשר הקו היה חם וביקשו אנשים להתיישבות תחת קני התותחים הסוריים.

בניתי את ביתי בנוב, בקהילה כפרית בה האנשים נהנים מיגעם וזוכים לרווחה, אין עושר אין רדיפת כסף ומותרות, חיי משפחה, החברה וחיי הרוח המפותחים הם העיקר. השקענו כאן את חיינו במשך שנות דור, במפעל ציוני חלוצי, חברי מושב ככל אנשי הגולן עלו על אדמה בתולה והפכו את האזור למרות הקשיים לגן פורח, יש לנו חלק בחקלאות המשגשגת, בתעשייה, בהקמת מוסדות החינוך, הישיבות ומכוני המחקר. בנו שהתחתן עם בת המושב גר אף הוא במושב ואנו מגדלים פה כבר את נכדינו, את הדור השלישי.

בראייה כוללת הגולן הוא ארץ ישראל היפה במיטבה, הוא נחלת אבותינו ובו מקורות המים של המדינה וערובות לביטחונה. אני חושבת שהרס המפעל בגולן הוא הרס החזון הציוני ויותר עליו יחליש את אחיזתנו בכל מקום אחר בארץ.

אני בעד שלום, אבל איזה מין שלום הוא שבשמו מניפים את קרדום ההרס על אזור שלם? אנו נאבקים על זכות היהודי לחיות בכל מקום בעולם ובוודאי בארצו. כיצד זה במצב של שלום מפריע עדיין למישהו עצם מציאות היהודי בארץ? הדבר מעלה בי שאלות רבות גם כלפי פנים ביחס למצבנו הרוחני והמוסרי, אנו שוללים טרנספר כפוי לערבים הנצמדים לקרקע, מהיכן, אם כן, התלישות המאפשרת לחשוב על טרנספר לרבבות יהודים מושרשים באדמתם?"

נספחים

- ✓ עבודות הכנה ליש"מ
- ✓ דוחות סיור
- ✓ עבודה מסכמת סדנא.

עבודת הכנה ליום שדה- מקורות הירקון-

מכלול נופאדם

יש להכין את דף ההכנה בקבוצות לפני היציאה לסיור .

1. יפו היא "תל" מה משמעות המילה "תל" ואיך היא באה לידי ביטוי בעיר יפו?
2. צור טבלה המפרטת את השלבים והתהפוכות אשר עברו על יפו לאורך השנים.

תאריך	עם שולט	שליט העיר	אירועים חשובים	סוף תקופה	למי עברה העיר ובאיזה אופן
-------	---------	-----------	----------------	-----------	---------------------------

3. ממה נובעת חשיבותה של יפו לאורך השנים ?
 4. ביפו לא הייתה התיישבות יהודית משמעותית לעורך שנים רבות אך בשלב מסוים היא הופכת למרכז יהודי , תאר את התפתחות הקהילה היהודית ביפו, איך השפיעה התפתחות מרכז זה על ההתיישבות היהודית במישור החוף ?
 5. מה הייתה חשיבותה של יפו להתיישבות היהודית בתקופת העלייה הראשונה?
 6. איך השפיעה מיקומה של יפו על ההתיישבות במישור החוף הישראלי ?
 7. יפו שינתה צורה בכל תקופה מי התחיל ומי גרם לה להראות כפי שהיא נקראת היום ?
 8. בסוף המאה ה - 19 מישור החוף כמעט ואינו מאוכלס לעומת זאת היום כ - 70% מאוכלוסיית ישראל חייה במישור החוף.
- ❖ מה היו התהליכים בהתפתחות זו ?
- ❖ מי היו האנשים אשר החלו את התהליך?
- ❖ מה התהליכים העתידיים אשר אמורים להתרחש?
9. באזור ת"א יפו אזורי יישובים מול חדשים. מה לדעתך צריך להיות המשך הטיפול באזורים אלו ? ואיך מתכננים פרנסי העיר ת"א יפו לפעול ?
 10. במגדל השלום שני קירות מגבילים. על האחד פסיפס של נחום גוטמן וממולו פסיפס של שריר . איזה סיפור מספר לנו כל אחד מהפסיפסים? יש דמות או מבנה אשר נמצא בשני הפסיפסים , מי \ מה הוא ומה חשיבותו לנושא ? מה קרה לו ואיך הוא מופיע בדגם אשר נמצא במרכז העולם במגדל השלום ?

עבודת הכנה ליום שדה- סטף חקלאות ההר מתעוררת לתחיה

מטרות העבודה:

להכיר את אזור הסטף בהרי יהודה
ללמוד כיצד התקיימה החקלאות ההררית הקדומה בא"י.

גיאוגרפיה של האזור

1. היכן בארץ ממוקם אתר הסטף?
2. אילו ישובים ניתן למצוא באזור שמורת הטבע "הסטף" (התבוננו היטב במפה)
3. החל מאיזו תקופה ניתן למצוא שרידי התיישבות באזור זה?

החקלאות ההררית בסטף.

1.
 - א. מהי חקלאות שלחין ומהי חקלאות בעל.
 - ב. מה ההבדל בין חקלאות שלחין לחקלאות בעל.
 - ג. מערכת מדרגות השלחין כוללת שלוש מערכות של מתקנים, מהם?
2. הכנס לאתר הבא : חפש את אתר "הסטף"
רשום מהם המקומות (התחנות) המצוינים במפת הסטף הנמצאת באתר.
3. פרש את המילים הבאות: "טרסה", "עוזוק", "סיקול"?
4.
 - א. מהם עיקר הגידולים של חקלאות הבעל?
 - ב. כיצד מכונה מעין השכבה בשיר השירים?
5. חפש את "משל הכרם", ישעיהו ה וענה:
מהם השלבים שצריך בעל הכרם לעשות על מנת לקבל יבול?

נושא: סדנת מכלול נופאדם

הנחיות:

- יש להגיש את העבודה בכתב יד קריא וברור
- יש לציין את המקורות לעבודה.
- העבודה לא תעלה על 5 דפים (כולל רשימת מקורות, דף כותרת ונספחים).
- יש לרשום בדף הראשון: שם, כיתה, תאריך, מקצוע.
- יש להגיש את העבודה עד ליום _____

עבודה נעימה!

שאלות –

1. סכם/י בקצרה (עד דף אחד) אודות מבצר אנטיפטרוס.
2. מהם הגורמים הפיסיים אשר "בזכותם" היה אפק מיושב במהלך השנים?
גורמים אלו מעידים על קיום קשר בין הרובד _____ לבין הרובד _____
3. סכם/י בקצרה על פארק נחל הירקון (עד דף אחד)
4. השלמ/י את הטבלאות הבאות:

- הבא/י 3 דוגמאות מכל רובד

רובד פזי	רובד ביוטי	רובד אנושי

- השלמ/י את הטבלה ע"פ הנלמד בכיתה

9 מרכיבי הנוף

3 הרבדים בנוף

רובד

רובד

רובד

*השלמ/י את הטבלה

מס'	הכללה	דוגמא
1	<u>סוג המים</u> משפיע על <u>סוג הצומח</u> רובד <u>פיזי</u> רובד <u>ביוטי</u>	הנופר הצהוב גדל במים מתוקים (מעיינות הירקון).
2	משפיע על _____ _____ רובד _____ רובד _____	
3	משפיע על _____ _____ רובד _____ רובד _____	
4	משפיע על _____ _____ רובד _____ רובד _____	
5	משפיע על _____ _____ רובד _____ רובד _____	

סיפרו של אגם החולה מעיד על התלות בין הרבדים השונים. קרא וענה על השאלות.

סיפורו של עמק החולה

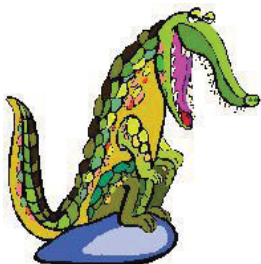

בצפון הארץ, בעמק גדול למרגלות הר החרמון, היה במשך אלפי שנים אגם גדול מאד. האגם אגר את המים שירדו מההרים וזרמו אליו בנחלים – דן, בניאס וחצבני, בזכות הסלעים שהיו מסביבו. מסביב לאגם נוצרו ביצות וצמחו קנים ועצים גדולים. בזכות שפע המים, החום והמקום המיוחד של העמק, התאספו באגם ובביצות שפע מזהים של בעלי חיים מיוחדים במינם: חתול הביצות הסתתר בין הקנים והסוף, שור הבר (התאו) רבץ בשולי האגם, השקנאים והחסידות ועוד עופות מים רבים וגם עופות דורסים עשו בסביבות האגם תחנות במעוף הנדודים שלהם, דגים גדולים ויפים שחו במי האגם. הטבע חגג. לאגם קראו – אָגֶם החולה.

ואז – התחילו היהודים לחזור לארץ ישראל. היהודים קנו אדמות בכל הארץ והקימו עליהם ישובים חקלאיים. ליד אגם החולה קם ישוב יהודי מיוחד במינו – כפר דייגים בשם "חולתה". כאשר קמה מדינת ישראל, הוקמו ישובים רבים בצפון כדי לשמור על הגבולות מול לבנון וסוריה, אולם לא היה מספיק מקום לישובים להקים שדות חקלאיים בשביל להתפרנס! חשבו וחשבו, ולבסוף החליטו – לייבש את אגם החולה! ואחר כך להקים ישובים על האדמות שלו... הכלים הכבדים הובאו לצפון, המנופים והטרקטורים עבדו יומם ולילה, חפרו תעלו עמוקות בשולי הביצות ואפילו פוצצו את הסלעים שחסמו את המים בתוך האגם. הדייגים של הכפר חולתה ראו בעצב איך כל המים של האגם בורחים מהם וזורמים לתוך הכינרת יחד עם הדגים. האגם יבש, כל החיות נעלמו, הצמחים התייבשו ומתו, ואז התחילו החקלאים מהישובים הסמוכים לזרוע באדמה כל מיני ירקות ופירות. המשימה הושלמה... אבל, עם השנים התברר שהאדמה של האגם לא טובה לחקלאות. בשנים גשומות האדמה הוצפה במים שהרסו את השדות והאדמה התחילה להתפורר. לאט לאט, קרקעית העמק שקעה והתחיל להיווצר אגם חדש במרכז העמק. הטבע צוחק אחרון...

שאלות

1. מה היה הנוף בעמק החולה במשך אלפי שנים?
2. איך נוצר אגם החולה? מאיפה הגיעו אליו מים?
3. איזה בעלי חיים חיו בעמק החולה?
4. איזה ישוב מיוחד קם ליד אגם החולה? מי הקים אותו?
5. מדוע החליטו לייבש את אגם החולה?
6. מה קרה לאחר שייבשו את אגם החולה?
7. האם זה היה טוב שייבשו את אגם החולה? מדוע?
8. איך האדם גרם לשינוי הנוף בעמק החולה?
9. מה קורה עכשיו בעמק החולה?

דוח סיור - סדנת ההר כערש האומה - סיור בסטף

עבודת סיכום יש"מ

1. מצאו במפת א"י ק.נ.מ. 1:250.000 את מיקומו של המקום – סטף
היכן נמצא המקום? בהר? בשפלה? **צלמו** קטע המפה בו מופיע האתר, סמנו אותו וצרפו את המפה לעבודה.
2. אמרנו שבני ישראל התיישבו בהר ההתיישבות אינה קלה. מדוע, אם כך, נאלצו להתיישב בחבל ארץ זה?
3. על סמך מה שראינו במהלך המסלול, כיצד הסתדרו הישראלים כחקלאים בהר?
אתם יכולים להיכנס לאתר www.ganim.org/emek-lavan/hesber2.htm ולענות:
4. מה בתנאים הטבעיים של ההר סייע להתיישבות?
5. הסבירו את המושגים: "חקלאות שלחין", "חקלאות בעל" וציינו את הביטויים באתר המטויל.
6. א. ציינו, לאחר עיון בתרשים, מהו מיקומו של הכפר ביחס למערכת החקלאית?
ב. מהי החשיבות במיקום זה?

הוראות להכנת העבודה:

- @ את העבודה ניתן להכין בזוגות.
- @ העבודה תוגש לבדיקה שבועיים מיום הנתינה.
- @ יש להגיש את העבודה מודפסת, בקלסר דק ללא שמר-דפים (ניילונים).
- @ כתיבת מקורות (ביבליוגרפיה) **חובה**! בסוף העבודה.
- @ מרכיבי ציון לעבודה:
- לכל שאלה מספר נקודות זהה
- 10 נקודות על הגשת עבודה בזמן.
- 10 נקודות על הגשת עבודה אסטטית ומכובדת.

עבודה מסכמת לסדנת "מכלול נופאדם"

עליך לענות על 4 מתוך 7 השאלות שלהלן:

א. בחר 1 מתוך 2 השאלות במשקל 15 נקודות (יישום):

1. בסדנת "מכלול הנופאדם" הוצג מעמדו הכפול של האדם (בטבע, בחברה וברצף הדורות) בפרויקט ייבוש החולה ובדיון בנושא שימור מבנים.
 - א. ציין נושא מסביבתך הקרובה שבו קיים מתח בין ערכים.
 - ב. כיצד מתמודדים שם עם המתח?
2. "להורים, מורים ותלמידים מעמד כפול במערכת בית הספר".
 - א. האם אתה מסכים עם קביעה זו? נמק עמדתך.
 - ב. מצא פתרון למתח בין ערכים מנוגדים בבית הספר.

ב. בחר 1 מתוך 2 השאלות במשקל 20 נקודות (אנליזה):

3. "האדם מהווה פרט אוטונומי מחד גיסא, ומשולב במעגלים שונים של החברה מאידך". מה ניתן להסיק מאמירה זו בהקשר של הסדנא?
4. "לאדם מעמד כפול בטבע". נתח והסבר טענה זו ביחס למצבו של ים המלח בימינו. העזר במאמר ודממה מדכדכת רובצת על הנוף - הארץ

ג. בחר 1 מתוך 2 השאלות במשקל 25 נקודות (סינתזה):

5. הצע פיתרון להקמת מרינה בחיפה שיירצה את שני הצדדים.
6. כביש 6 גורם לנזקים אקולוגיים כבדים. יחד עם זאת, כביש זה חיוני ונחוץ להמשך התפתחותה של המדינה. נסח אמנה שתתקבל על ידי "הירוקים" מצד אחד, ועל ידי מפעילי כביש 6 מאידך.

ד. חובה לענות על השאלה במשקל 40 נקודות (הערכה):

7. קרא בקריאה ביקורתית את מאמרו של דר' רמי קליין, "סלעי המחלוקת של המרינה בחיפה".

- א. לאיזה צד בסכסוך מגויס המאמר? הבא דוגמאות מתוך המאמר.
- ב. מצא מאמר נוסף ברשת הסותר את הדברים הכתובים במאמר זה.
- ג. לו קיימת את הריאיון בעצמך, אילו שאלות היית מוסיף? (מטה-קוגניציה).

עבודת מסכמת לסדנא - ההר כערש האומה.

- יש לעשות את העבודה באופן אישי! ולהגיש תוך שבוע ימים.
- רצוי להיעזר בחוברת ובמחברת.
- יש לשלוח את העבודה דרך אתר בית הספר

חלק א': 40 נק'

- א. התנאים הפיזיים בהר: תאר את מאפייני תשעת מרכיבי הנוף של שדרת ההר (גליל שומרון ויהודה).
- ב. התנאים הביטויים בהר (הצומח בהר): ריבוי הגשמים מאפשר צמיחה של חורש ים תיכוני צפוף וקוצני. החורש בנוי מעצים נמוכים, ביניהם גדלים שיחים ועליהם מטפסים. בני ישראל בקשו לחיות כחקלאים בהר. ציין בטבלה (ע"פ התנאים הפיסיים והביטויים) אלו חסרונות הקשו עליהם ואלו יתרונות סייעו להם.

יתרונות	חסרונות

- ג. תאר את המשמעות החקלאית של החגים: פסח, שבועות, סוכות וחנוכה.

חלק ב': 60 נק'

- במלחמת ששת הימים ישראל כבשה את חבלי הארץ יהודה ושומרון שבשדרת ההר. העתק מהאינטרנט את מפת ארץ ישראל. על-גבי המפה:
1. סמן את הקו הירוק (קו הסכמי שביתת הנשק בין ישראל לירדן ב 1949).
 2. סמן בעיגול ירוק את הישובים הבאים: שכם, ג'נין, רמאללה, חברון, בית לחם.
 3. סמן בצבע כחול שישה יישובים יהודיים בשטחי השומרון.
 4. כמה מונה האוכלוסייה הערבית וכמה מונה האוכלוסייה היהודית בשטחי יהודה ושומרון? (חפש את המידע באינטרנט וציין את שם האתר).
- ה. כתוב חיבור טיעוני בעד או נגד מסירת שטחי יהודה ושומרון לפלשתינאים. (שתי טיעונים לפחות)
- (הציון לא ניתן על דעתך בנושא, אלא על יכולתך לנמק את דעתך באופן משכנע והגיוני).
בהצלחה!

עבודת סיכום – הבקע כגבול לשלום

2009 – ישראל וסוריה על פרשת דרכים

היום יותר מתמיד היחסים בין ישראל לסוריה עומדים על פרשת דרכים. מתוך תחושה של אחריות לאומית החלטתם להקים מפלגה אשר תשים את נושא היחסים עם סוריה ועתיד רמת הגולן בראש סדר העדיפויות שלה.

חפשו מידע על סוריה ורמת הגולן (חוברת של"ח, אטלסים, אינטרנט, ספרים...) ובצעו את המשימות הבאות:

חלק א' – חומר רקע על רמת הגולן

1. הכינו "תעודת זהות" לרמת הגולן. תעודות זהות יכולו את הפרטים הבאים:
גודל השטח, מס' תושבים, ישובים מרכזיים, סוגי אוכלוסיה (עדות, דתות), מקורות מים, מקורות פרנסה עיקריים. רכזו את הנתונים בטבלה.
2. ערכו סקירה קצרה של המאבק על הגולן בין סוריה לישראל. בסקירה יש לציין את ההיסטוריה של השליטה בשטח, הסיבות למאבק על השטח, המלחמות שנערכו בו והמצב כיום.

חלק ב' – הקמת מפלגה

1. על פי קריאת החומרים ועל פי מה שלמדנו בסדנה זו, חשבו והחליטו האם אתם בעד או נגד החזרת רמת הגולן לסוריה. אתם יכולים למצוא גם דרך ביניים שלא תחייב שליטה על כל השטח של אחד הצדדים. צרפו נימוקים **מפורטים** להחלטתכם.
2. בחרו שם למפלגה שלכם ונסחו סיסמת בחירות ו/או ג'ינגל למפלגה.
3. נסחו את עיקרי המצע שלכם. המצע צריך לכלול את הפרטים הבאים:
 - 1) הסיבות שבגללן החלטתם להחזיר/ לשמור על רמת הגולן
 - 2) ההשפעה של ההחלטה על האזור.
 - 3) הפיצוי (אם בכלל) שאתם מוכנים לתת לסורים/ למתיישבי רמת הגולן כתוצאה מיישום ההחלטה שלכם.

